

МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ

*Карагандинская академия имени Баримбека Бейсенова
Бәрімбек Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы*

ПОРТРЕТТІК ИДЕНТИФИКАЦИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ

Оқу құралы

ПОРТРЕТНОЕ ИДЕНТИФИКАЦИОННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Учебное пособие

ҚАРАҒАНДЫ
2015

ББК 67.51я73

Д14

Портреттік идентификациялық зерттеу: Оқу құралы — Қарағанды: Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, 2015. — 199 б.=
Портретное идентификационное исследование: Учебное пособие — Караганда: Карагандинская академия имени Баримбека Бейсенова, 2015. — 61 с.

ISBN 978-601-233-454-6

Портреттік идентификациялық зерттеу туралы заманауи білімдер негізінде және портреттік идентификациялық зерттеулер жүргізу практикасының ерекшеліктерін ескере отырып оқу құралында құқық қорғау органдары үшін мамандарды даярлайтын ведомстволық ЖОО-да оқытылатын «Портреттік идентификациялық зерттеу» пәні бойынша сұрақтар қарастырылады.

Оқу құралының мазмұнының нысаны емтиханға жеткілікті шұғыл дайындалуға мүмкіндік береді. Оқу құралы емтихан билеттері мен сабақтың сұрақтарын құрастыру барысында оқытушыларға көмегін тигізуі мүмкін.

Басылымды даярлау кезінде Ресей және Қазақстан ғалымдары: И.А. Анищенко, А.Ф. Аубакиров, А.И. Бастрыкин, А.Я. Гинзбург, В.Е. Корноухов, Т.Ф. Моисеева, А.П. Пацкевич, С.С. Самищенко, Л.Г. Эджубова және тағы басқалардың бұрынырақта жарық көрген оқу құралдары пайдаланылды. Озық жедел-криминалистикалық практика, осы құралы авторларының жеке тәжірибелері ескерілді.

Құрастырушы - авторлар / Авторы-составители:

А. Б. Жакулин – заң ғылымдарының кандидаты, доцент

А. Г. Еленюк – заң ғылымдарының кандидаты

Б. С. Телемисов – заң ғылымдарының магистрі

А. Ж. Жунусова – заң ғылымдарының магистрі

С. С. Шарипов – заң ғылымдарының магистрі

Рецензент: Главный криминалист УОМР ОКД МВД РК
майор полиции М. Б. Ченемесов.

ISBN 978-601-233-454-6

ББК 67.51я73

© Қазақстан Республикасы ИМ
Б.Бейсенова атындағы Қарағанды
академиясы, 2015;

© Авторлар ұжымы

Кіріспе

Криминалистикалық бөлімшелерде жүргізілетін зерттеулердің барлық түрлерінен ең маңызды және ең күрделісі портреттік деп тануға болады, ол арнайы әзірленген зерттеу әдістерін қолдана отырып, объективті материалды айқындауға негізделген адамды сәйкестендіру мақсатында жасалған криминалистикалық зерттеудің түрі болып табылады. Оның маңыздылығы мынада, бұл криминалистикалық идентификациялау нысанымен заттай дәлелдемелерді емес, нақтылы бір адамды, жеке тұлғаны теңестіру. Бұл, өз кезегінде, жедел қызметкерлері үшін құнды қосымша ақпарат алуға және істің шынайылығын орнатуға септігін тигізеді.

Криминалистикалық портреттік зерттеулерді жүргізудің күрделілігі төмендегідей: адамның бетіне ғана қатысатын көп элементтерді (50-ге жуық) және келбет белгілерін (200-ден астам) зерттеу; адамның сыртқы келбетінің белгілерін біржолата өзгерте алмайтын, дәлдігіне әсер ететін әртүрлі факторларды бағалау қажеттілігі; салыстырмалы зерттеудің күрделілігі, оның барысында белгілі бір объектілерге байланысты фотокестесіндегі міндетті иллюстрациялармен салыстырудың сегізден онға дейінгі дәстүрлі әдістерін пайдалану ұсынылады; тұқым қуалаушылықтың біреуінен екіншісіне (ата-анасынан балаға) ауысуына, егіздердің болуы әсерін ескере отырып, анықталған белгілерді бағалау ерекшеліктері; келбет белгілері мен зерттеу әдістерін тек қана европеоидтық және моңғолоидтық нәсілдердің ересек жастағы еркектері және әйелдері үшін дамытылады, негроидтық нәсілдері, сондай-ақ кавказдық және моңғолоидтық нәсілдердің жасөспірімдері мен егде жастағылар үшін анықталмайды.

Сондықтан ұсынылған әдебиеттерді зерттеуге және практикалық тапсырмаларды орындауға адал ниетпен қарау тек осындай криминалистикалық зерттеулерді жүргізу үшін қажетті теориялық білімдер мен практикалық дағдыларды нығайтуға көмектеседі.

І ТҮЛҒАНЫ СЫРТҚЫ БЕЛГІЛЕРІ БОЙЫНША ИДЕНТИФИКАЦИЯЛАУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

1.1 Тұлғаны сыртқы белгілерімен теңестірудің қысқаша тарихы

Сыртқы белгілері көмегімен адамды теңестірудің негізінде анықтау дамуының ұзақ тарихы бар. Қылмыскерлерді оларды сыртқы белгелері көмегімен тіркеу және анықтаудың алғашқы әдісі «адамның денесіндегі таңбалар немесе жарақаттар болуымен ерекшеленеді». Олар адам денесіндегі өшпейтін физикалық өзгерістер мен бұзылуларға саяды:

- Дененің белгілі бір бөліктерінен, мысалы, құлақ, мұрын, қолынан айыруға;

- қыздырылған ыстық металмен, дене жарақатынан кейін теріде терең іздерін қалдырылады, оларда басудың қандай да бір түрін көрсететін суреттер кескінделеді.

Ресейдегі ұрылар мен ант бұзушыларға (1717 жылғы Әскери мақалаға сәйкес), сондай-ақ көптеген еуропалық елдерде оң қолдың саусақтары немесе олардың буындары кесілген. Ресейде, Германияда және Францияда ауыр қылмыс жасаған ұры-рецидивтердің мұрындары немесе мұрын тесіктері кесіліп тасталған. Жапонияда XX -шы ғасырға дейін ұрылардың құлақтары қиылып, қарақшылардың мұрынды кесіп тастады.

Мертіктіруден гөрі, таңбалау әртүрлі болды. Таңбалаудың кең тараған түрі қолдар мен беттерде. Греция мен Римде қауіпті қылмыскерлер «Q» әрпімен, «F» әрпімен ауыр қылмыс жасағандар мен адам өлтірушілерді, қолға түскен қашқындарға император аты-жөнінің әріптермен таңбалаған.

Ресейде XV ғасырдың Двинской грамотасы бойынша, сондай-ақ XVII ғасырдың жарлықтарына сәйкес жалған ақша жасайтындар, көтерісшілер, ұрылар. (1691 және 1692 жж.) «қаралау» жасады, ол маңдай мен беттерінде таңба болды, онда оқылған әріптермен тіктөртбұрыш түрінде: «Б» - көтерілісшілер, «В» - ұрылар. 1700, 1708, 1712, 1715 жылғы Петр 1-ші бұйрығына сәйкес мемлекеттік қылмыскерлер, адам өлтіргендер мен қарақшылар бүркіттің бейнесі түрінде таңбалары болды. Сот реформасын енгізгенге дейін (1863), саяси жер аударылған ерлер мен жер аударылғандардың беттерінде, маңдайларында, арқаларында, кеуделерінде және иықтарында СК, КАТ, СП әріпті таңбалар болды.

Мертіктіру және таңбалау қылмыскерлерді тіркеуді ғана емес, сондай-ақ жазаның түрін құрайды. Таңбалаулар түрлерінің бірі – денеге темір рельефті бейнесі бар қыздырылған табаны соққылай отыра сүйекке бататындай қылып бастыру. Екінші жағдайда, мыс инесі бар пластиналар пайдаланылды, олар бірегей белгішесін құрады, одан кейін әдетте кеудеге және иықтарға егіліп іздері боялған.

«Қылмыстық техника» кітабында Р. Гейндль Мысырда дәуірімізден 300 жыл бұрын «Кулай Пуи» деп аталатын «арнайы белгілер» жүйелі

сипаттамасына сәйкес адамның сыртқы келбетін белгілеу әдісі де бар екендігін хабарлайды. Бұл сипаттаманың екі түрі бар: егжей-тегжейлі (кулай) және қысқа (пулай). Бөлшектердің аты, жасы, биіктігі, фигурасы, терісінің түсі, көзі, шашы, беті, мұрын және құлақ түрі, бетінің жеке бөліктерінің өлшемдері, ерекше белгілері - бет пен денеге арналған майлар, соқырлар, жарақаттар, дақтар. Қысқаша сипаттама тек жасы мен ерекше белгілерін көрсетті. Осылайша ежелгі уақытта адамның сыртқы көрінісін сипаттау әдісімен бекіту әрекеттері жасалды.

XVIII ғасырдың соңында Ресейде сотталған қылмыскерлерді тіркеу үшін тіркеу кітаптарын енгізді. Бірақ сыртқы белгілерінің сипаттамасы қылмыскерді табу және анықтауда өте қиынға соқтырды.

Алғаш рет қылмыспен күресу барысында адамның жүйелі түрде тану француз криминалдық полициясының «Сюрте» (1799-1811) негізін қалаушысы Эжен Франсуа Видок пайдаланды. Сирек кездесетін визуалды есте сақтау қасиетіне ие болған Видок түрмелерге жиі барып, тұтқындарға қарап, сыртқы көрінісін еске сақтаған. Басқа инспекторлар солай жасады. Олар бас бостандығынан айыру орындарындағы сотталғандарды айналасында жүргізуді бұйырды, сол сияқты қылмыскерлерді есте сақтап қалады. «Шеру» бұрын сотталды деп есептелген сотталғандарды анықтаудың ең көп таралған әдісі немесе басқа жағдайда қылмыстық іздестіруде болған қылмыскерлерді анықтау болып табылады.

Видок барша полицияға белгілі қылмыскерлер туралы жиналған ақпараттар мұрағатын құрды. Әрқайсысы үшін карточка ашылып (барлығы 5 миллиондай болды), онда олардың аты, соттылығы және сыртқы белгілері белгіленді. Мұқият және қысқа, сондықтан басқа сипаттама үшін әрдайым анық емес, мыңдаған адамдарға арналған «жоғары», «орташа», «қысқа» бойлы, «қарапайым бет», «ерекше белгілері жоқ» сипаттамалар қайтalandы.

Бертилонның өлшеулерінің басты негіздері келесідей:

- ересек адамның қаңқасы (21 жылдан кейін) дерлік өзгермейді. 24 жасқа дейінгі кейде орын алатын жағдайлар бойының немесе жіліктік сүйектерінің өсуі:

- бірдей екі қаңқаны табу оңай емес:

- адам денесінің жекелеген бөліктерін өлшемдер қарапайым құрылғылардың көмегімен толықтай шығаруға қабілетті.

- бұл нақты жағдайда нақты математикалық әдіспен белгілі бір адамды анықтауға мүмкіндік береді.

А.Бертилон белгілі бір адамның сыртқы келбетінің «ғылыми-практикалық» сипаттамасын, адам бетінің анфас және профильді бейнесін суретке түсіру, ерекше белгілердің тізімін толықтыратын қылмыскерлерді тіркеудің және танудың антропометриялық жүйесін жасады.

1.2 Адамды сыртқы құрылымы тұлғаны сыртқы белгілері көмегімен идентификациялау

Адамды сыртқы келбеті белгілерінің көмегімен теңдестіру және өзгешелігі философиялық санаттарына негізделген криминалистикалық идентификациялаудың бір түрі.

Идентификация әртүрлі көріністер мен күйлердегі объектінің теңдігі, оның бірегейлігі және кез-келген басқа нысандардан, оның ішінде өзіндік түрдегі айырмашылығы. Басқаша айтқанда, дүниеде бір-бірімен теңестірілетін ұқсас екі зат немесе екі адам болмайды. Жалпыға бірдей криминалистикалық идентификация және адамның сыртқы келбетіне қарай сәйкестенуі негізделеді.

Осылайша, материалдық дүниенің объектілерінің бірегейлігі - сырттай сыртқы көрінісі арқылы сәйкестендірудің басты алғышарттарының бірі, ол сыртқы түрінің басты қасиетін - оның жеке басын анықтайды.

Сыртқы көріністің үлкен санына және осы белгілердің сансыз нұсқаларына байланысты. Мысалы, қарапайым есептеу адамның бетіндегі ең үлкен элементтердің отызға жуық екендігін көрсетеді. Олардың әрқайсысы портреттік зерттеулерді орташа есеппен бес-жеті сипаттамамен (саны, өлшемі, пішіні, контуры, позициясы, түсі (тонна), ауырлығы, сипаттамалары) зерттейді. Сондықтан, екі адамның бар болу мүмкін еместігін, тек жүздерінде болатын дәл сол күрделі (немесе жиынтық) көрініс белгілерімен елестету оңай.

Материалдық әлемнің барлық объектілері үздіксіз қозғалыста. Сондай-ақ, адамның пайда болуы фотопортреттік сараптама кезінде екі үлкен топқа бөлінетін көптеген факторлардың әсерінен өмір бойы үнемі өзгеріп отырады:

1. Фотосуреттерде сыртқы келбет белгілерінің дұрыс көрсетілуіне әсер ететін факторлар:

а) фотографиялық (түсіру кезінде жарықтандыру, камераға қатысты суретке түсірілген камераның басы, фотосурет материалдарының сипаттамалары, суретке түсіру, оны басып шығару кезінде экспозиция шарттары, теріс және оң көріністердің құрамы, концентрациясы, температурасы және ұзақтығы, фотосурет алу әдісі, оң , ретушивті пайдалану, төсеніштің болуы, көбейту);

б) суретке түсірілген тұлғаның суретке түсіру кезіндегі күйін сипаттау (бет-әлпеті, хирургиялық интервенциясыз сыртқы көріністегі жасанды өзгерістер: шашты пайдалану, жабысқақ мустар, шкаф, дәретхана бастары мен тұлғалар, соның ішінде мәйі);

в) суреттерді пайдалану мен сақтау ерекшеліктеріне байланысты (физикалық және химиялық әсердің түрлі кемшіліктері мен іздері).

Сыртқы көріністерді өзгертетін факторлар (қайтарымсыз).

Оларға жас ерекшелігі, патологиялық (шартты түрде енгізілген, аурудың түріне және курсына байланысты адамның сыртқы түрінің өзгеруі, уақытша және тұрақты), косметикалық-хирургиялық және кейіннен пайда болған өзгерістер ретінде енгізіледі.

Ең басты айырмашылық - бірінші топ факторлары фотосурет арқылы берілетін ақпараттың объективтілігіне әсер етеді және олардың әсерінен кейін адам «бастапқы көріністі алады». Екінші топтың факторлары сыртқы түрінің белгілерін өзгертеді, негізінен қайтарымсыз.

Осылайша, материалдық дүниенің нысандары мен құбылыстарының салыстырмалы тұрақтылығы адамның сырт келбетімен сәйкестендірудің екінші негізгі шарты болып табылады, ол адамның сыртқы көрінісінің екінші негізгі сәйкестендіру қасиетін - оның салыстырмалы тұрақтылығын алдын ала анықтайды.

Материалдық дүниенің объектілерінің өзара байланысы, кейбір объектілердің сыртқы қасиеттерін сыртқы көрінетін белгілер түрінде бейнелеу қабілеті адамның сыртқы көрінісі арқылы оның негізгі қасиетін алдын-ала анықтайтын үшінші шарт болып табылады - рефлексиялық - басқа нысандарда (материалдық және мінсіз) көріну мүмкіндігі.

Адамды сыртқы белгілерімен сәйкестендіру объектілері криминалистикалық объектілер болып табылады.

Сот талқылауының талаптарына сәйкес, сәйкестендіруді жүзеге асыратын тұлғалардың өндірістік позициясы және алынған нәтижелердің мағынасы, сыртқы көрініс негізінде адамды сәйкестендіру үш түрге бөлінеді:

- жедел;
- соттық-тергеулік;
- криминалистикалық (сараптамалық).

Адамды сырт келбеттері бойынша жедел сәйкестендіру қылмыстық іздестіру басқармасының қызметкерлері, учаскелік инспекторлар, патрульдік-тексеру қызметінің полиция қызметкерлері жедел іздестіру іс-шараларын жүргізу барысында жүзеге асырылады. Мұндай сәйкестендіру үлгісі - ол ұсынылған құжаттың фотосуреттегі бейнесімен тексерілген адамның сыртқы келбетін салыстыру.

Адамды сыртқы белгілері бойынша соттық-тергеулік сәйкестендіруді тергеуші немесе тергеу судьясымен немесе сот іс-әрекеттері процесінде жүргізеді. Осындай сәйкестендірудің типтік мысалы - орнатылған адамның немесе оның сәйкестендіруге арналған фотосуреттерінің бейнесі.

Жеке тұлғаның криминалистикалық портреттік сараптамасы және медициналық-криминалистикалық портреттік сараптамалық сараптама түрлерінде криминалистикалық (сараптамалық) сәйкестендіруі бар.

Бөлімнің негізі - пәндер мен оқу объектілеріндегі айырмашылық. Осылайша, криминалистикалық сараптама адамның сыртқы келбетін белгілерінің нысаналы материалды көрсетілімі бойынша криминалист-маман жүзеге асырады, оның ішінде фотосуреттер, кинофильмдер, баспахана құралдарымен жасалған фотосуреттер және т.б.

Медициналық-криминалистикалық портреттік сараптама сот медицинасы, анатомия, антропология, антропометрия, сот-медициналық ғылым саласында білімді қажет ететін кешені. Оның объектілері әдетте бас сүйегінің немесе басқа адам сүйектерінің рентгенді түсірілімдері болып табылады.

1.3 Адам сырт келбеті туралы криминалистикалық оқулар және криминалистикалық портреттік зерттеудің пәні, объектілері және міндеттері

Адамның сырт келбеті туралы криминалистикалық оқыту – криминалистика ғылым саласын білу болып табылады және оны іс жүзінде тыс пайдаланбайды, сондықтан бұл оқыту, криминалистикалық, ал екіншіден, сыртқы көріністің ғана емес, сондай-ақ сыртқы көріністің элементтері, олардың қасиеттері, және т.б.

Криминалистикалық портреттік сараптаманың ұзақ мерзімді тарихы бар. «Вербальды портреттің» алғашқы жұмыстарында сіз «фотографиялық карталарды салыстыру», «фотосуреттермен салыстыру» туралы ақпаратты таба аласыз. Дегенмен, осы жұмыстардың бәрінде «фотографиялық бейнелерден адамның сәйкестенуі» «ауызша портретті» қолданудың бір түрі ретінде қарастырылды.

Адамның сырт келбетінің криминалистикалық теориясын дамытудың қазіргі кезеңінде криминалистикалық зерттеулердің атауы – криминалистикалық-портреттік зерттеулер немесе портреттік сараптамасы бар, өйткені криминалистикалық сараптаманың осы түрін жүргізу кезінде объектінің (осы жағдайда, адам) сәйкестігі криминалистикалық сәйкестендіру әдістерін қолдану арқылы белгіленеді. Зерттеудің үрдісі таза криминалистикалық. Бұдан басқа, портреттерде оларда бейнеленген адамдарды анықтау мақсатында жұмыс сот ісін жүргізуден бөлек жүргізілуі мүмкін, мысалы, жедел қызметкерлердің тапсырмасы бойынша немесе құқық қорғау органдарының тапсырмаларымен. Дегенмен, осындай сәйкестендірудің барлық түрлерінде криминалистикалық зерттеудің әдістері қолданылады. «Фотосуреттік-портреттік сараптама» термині «портреттік сараптамаға» қатысты тар шеңберді және тек фотографиялық бейнелерден тұлғалардың сыртқы белгілерімен теңестіру тергеу жағдайында ғана қолданылады.

Адамның сырт келбетінің криминалистикалық-құқықтық доктринасы адамның сыртқы келбетін (қасиеттеріне, элементтеріне және қасиеттеріне) сипаттайтын үлгілерді зерттейтін криминалистикалық сараптамасы саласы болып табылады және адамның сырт келбеті туралы деректерді жинау, зерттеу, бағалау және пайдалану әдістері мен құралдарын құқық қорғау органдары әзірлейді.

Криминалистикалық-портреттік сараптама - бұл арнайы әзірленген зерттеу әдістерін пайдаланып, объективті көріністе суретке түсірілген адамды сәйкестендіру мақсатында жүргізілетін криминалистикалық сараптамасының түрі.

Философиялық тұжырымдамадағы ғылым тақырыбы - қалыптасу, мемлекеттің, даму үрдістері мен құбылыстардың белгілі бір тобын, фактілерді, қатынастарды анықтайтын шындықтың объективті заңдылықтарының белгілі бір санаты.

Адамның сыртқы келбетін криминалистикалық-құқықтық доктринаға қатысты «шындықтың объективті заңдары» келесідей бөлуге болады:

- адамның сыртқы келбетінің сипатын анықтайтын үлгілер;
- оқу процесіне қатысты заңдар;
- өз дамуының ішкі үлгілері.

Адамның сыртқы көрінісі - көзге көрінетін деректердің жиынтығы (жынысы, жасы, биіктігі, шаш түсі, көз, жүру сипаты, киім түрі және т.б.).

Адамның сыртқы түрінің табиғаты сыртқы түрінің элементтері, олардың қасиеттері мен сипаттамалары. Сыртқы көріністің элементтері адамның сырт көрінісі (басы, қолы, беті, шашы, көзі, мұрыны, жүрісі, қаңылтыры, көзілдірігі, костюмі және т.б.) байқалады немесе байқалады. және әртүрлі қасиеттер.

Криминалистикалық портреттік зерттеудің объектілері:

- сарапшының арнайы білімі мен оның іс материалдарын (сараптама объектілерін) зерттеу арқылы фактілерді (мән-жайларды) анықтау;

- жоғарыда аталған фактілерді анықтауға қызмет ететін «тергеуші немесе сот ұсынған объектінің арнайы білімі бар адамның зерттеу нәтижесінде алынған ақпарат»;

- дәлелдеу фактілерін анықтау үшін тергеушіге немесе сотқа қажет ақпарат алу үшін сарапшылар арнайы әдістермен және құралдармен сарапталған объектілердің, объектілердің және қатынастардың.

Криминалистикалық-портреттік сараптама субъектісі адамның сырт келбеті туралы криминалистика саласындағы арнайы білімі бар адамның материалдық объективті ұсыныстары бойынша зерттелетін тұлғаның сыртқы келбетінің тараптары, қасиеттері мен көзқарастары болып табылады, дәлелдеме фактілерін анықтау үшін тергеушіге немесе сотқа қажетті ақпарат алу үшін.

Адамның сыртқы келбеті криминалистикалық оқуларының міндеттері:

- адамның сыртқы келбетінің сипатын сипаттайтын үлгілерді зерттеу;
- құқық қорғау органдарына қызығушылық тудыратын мәселелерді шешу үшін адамның сыртқы келбеті туралы деректерді жинау, зерттеу, бағалау және пайдалану әдістері мен құралдарын әзірлеу;
- өз дамуының үдерісін зерттеу.

Фотосуреттер бойынша жеке басын теңдестірудің портреттік сараптамасын жасау кезінде диагностикалық сұрақтардың екі тобы шешіледі:

- сараптамаға ұсынылған портретті сәйкестендіруге жарамдылығы;
- бейнеленген тұлғаның жыныстық, жас, дене түрі, антропологиялық түрі сияқты осындай кешенді (жалпы физикалық) ерекшеліктерінің сипаттамасы.

Сыртқы белгілерін диагностикалық зерттеу қылмыстық істі тергеуге байланысты емес және орындалуы мүмкін. Осындай зерттеудің мысалы генеалогиялық зерттеу, әдебиеттану, мұражайлық ізденістер жүргізу кезінде фотосуретте суреттелген баланың жасын анықтау міндеті болуы мүмкін. Диагностикалық зерттеу көмегімен фотосуреттерде бейнеленген егіздердің түрін анықтаудың проблемасын шешеді, олардың пайда болу белгілеріне сәйкес.

Диагностикалық зерттеу бейнефильмнің кейбір функционалдық белгілерін анықтау үшін жүргізілуі мүмкін.

II КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ ГАБИТОСКОПИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗУ ӘДІСТЕМЕСІ

Портреттік сараптамасы - заң шығару процедурасының ережелеріне сәйкес жүргізілетін криминалистикалық сараптама сыныбының бір түрі, әртүрлі объективтілік белгілерге сипатталға адамды сыртқы белгелері көмегімен сәйкестендіру және мамандандырылған зерттеу әдістерін қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Портреттік сараптама тағайындаудың мақсаттары әртүрлі. Олар: белгісіз қылмыскерлердің жеке басын анықтау, куәларды, күдіктілерді анықтау; қазаға ұшырағандарды, белгісіз мәйіттердің жеке басын анықтау үшін; жеке басын куәландыратын тұлғалардың құжаттарды беру фактілері; қылмыскерлерді және басқа адамдарды іздеу. Зерттеудің мақсаттары нақтылы бір адамды анықтау, оның белгілі бір оқиғамен байланысуы қажет болатын жағдайға байланысты анықтау.

Портреттік сараптамасының бұл түрлері ішкі істер органдарының криминалистикалық бөлімшелерімен және Әділет министрлігінің мекемелерінде сот сараптамасының жалпы әдістемесіне сәйкес оның ерекшеліктерін ескере отырып жүргізіледі.

Бұл дәрісте адамның сыртқы белгілері және фотосуреттерімен криминалистикалық портреттік сараптамасын жүргізудің жалпы әдістемесіне қарастырылады.

Криминалистикалық портреттік сараптамалық зерттеу әдістемесі - портреттік сараптама мәселелерін шешудің мазмұны мен кезектілігін айқындайтын әдістері, тәсілдері және техникалық құралдарының жүйесі.

Өткені біз портреттік сараптаманы қарастыратындықтан, тергеу іс-шаралары шеңберінде криминалистикалық портреттік зерттеу терминін қолдануымыз керек. Дегенмен, портреттік сараптамасын және криминалистикалық портреттік сараптамалық зерттеулерін жүргізу әдістемесі бірдей, әдістердің реті және оларды таңдау да бірдей. Сондықтан дәрістерде біз портреттік сараптама сияқты терминдерді қолданамыз.

Криминалистикалық идентификациялық сараптама жүргізудің жалпы қабылданған талаптары негізінде портреттік сараптама кезең-кезеңімен жүргізіледі. Сонымен қатар зерттеу кезеңдері бөлінеді:

1. Сараптамаға келіп түскен материалдарды алдын ала зерттеу.
2. Детальды зерттеу (бөлек-бөлек және салыстырмалы).
3. Қорытындыларды бағалау және тұжырымдарды құрастыру.
4. Зерттеу нәтижелерін рәсімдеу.

2.1 Криминалистикалық портреттік зерттеуді тағайындау

Портреттік зерттеуді жүргізудің құқықтық негізі - тергеушінің қаулысымен немесе сот анықтамасымен тағайындалады. Сараптама тек алдынала тергеу немесе сот талқылауы кезінде ғана жүзеге асырылуы мүмкін, яғни, қылмыстық сот ісін қозғау басталғаннан соттың үкімі күшіне енуіне дейінгі мерзімге тағайындалады.

Суреттерде кескінделген сыртқы белгілерді зерттеу қылмыстық іс қозғалғанға дейін, мысалы, мұражайлардың, газет редакциялары, жеке азаматтардың өтініші бойынша қылмыстық тергеуге байланысты болмауы мүмкін. Мұндай зерттеу процессуалдық әрекет емес және оның нәтижелері сарапшы немесе маманның анықтамасымен рәсімделеді, бірақ олар портрет зерттеудің әдістемесімен орындалады.

Портреттік сараптамасын тағайындау тергеушінің (соттың) тактикалық, әдістемелік және ұйымдық сипаттағы бірқатар әрекеттерін қамтиды. Атап айтқанда, тергеуші уақытылы сараптама тағайындауы қажет, сараптамаға жіберілетін материалдарды толық көлемде дайындау, сараптам тағайындау туралы қаулыны дұрыс шығаруға, сарапшыға бағыттауы қажет және т.б.

Істі тергеудің тиімділігі жиі сараптамалық зерттеу мерзіміне байланысты, әсіресе белгісіз мәйіттер табылғанда. Мысалға, мәйіттің жеке басын анықтау қылмыскерді іздеуге, кісі өлтірудің себептерін анықтау үшін адамдардың шеңберін шектей алады.

Портреттік сараптамасын тағайындау үрдісінде тергеушімен материалдарды іріктеудегі кемшіліктерді жоюға, сарапшыға қойылған тапсырманың қателіктерін, идентификациялау объектілері туралы ақпараттарды толық көрсетілмеген ақпараттармен жұмыстары кіреді. Портрет сараптама жүргізуден бас тартудың ең көп тараған себептері:

- фотосуреттердің аз ақпаратпен қамтамасыз етілгендігі - сыртқы элементтердің көптеген элементтері шашпен (басы шашпен, мүртпен, сақалмен) жабылған;

- сигналитикалық фотоға түсіру ережелерін бұзуы (танымдық фотосуреті). Адамның жалпы көрінісінің бейнесі (мәйіттің), аппараттың фокус қабатына қатысты бастың дұрыс орналаспауы, мәйіттің қарапайым (күрделі) дәретханасының болмауы және т.б.

- салыстыру үшін теңдестіруге жарамайтын фотосуреттерді ұсынуы (біреуі анфас, екіншісі профилде).

Портреттік сараптамасын жүргізуден бас тарту туралы тұжырымдар ақау себептерін жою жолдары бойынша ұсынымдармен расталуы керек.

Портреттік сараптамасының объектілеріне адамның сырт келбеті болып табылады, ол көбінесе суреттер, бейне кадрлар, полиграфиялық және репрографиялық бейнелер, сондай-ақ рентгендік түсірілімдер, адамның өлімінен кейінгі маскалар (көшірмелер) және адамның сүйек қалдықтары.

Сыртқы белгелері бойынша криминалистикалық идентификациялау жүргізу кезінде теңдігі анықталатын объект ретінде жеке адамның әрекет етеді.

Идентификациялау әртүрлі сыртқы белгілерінің суреттері (фотосуреттер, бейнефильмдер, сипаттамалар және т.б.) пайдаланылады. Бұл салыстырулар сыртқы белгілері туралы ақпаратты тасымалдаушылардың теңдігін анықтаудың объектісі ретінде әрекет етеді.

Әрбір диагностикалық және идентификациялық зерттеулерінің объектілері диагностикалаушы және диагностикалаушыға көмектесуші, сәйкестендірілген және сәйкестендірілетін болып бөлінеді.

Сот-портреттік сараптамасының фотосуреттік портреттері арнайы, құжаттық, көркем және үй шаруашылық болып бөлінеді.

Арнайы портреттерге танымдық (сигнализация) түсіру ережелеріне сәйкес жасалған тірі адамдар фотосуреттері (және мәйіттер) кіреді. Олар адамның келбеті туралы ерекше ақпараттық объект болып табылады, бұл олардың криминалистикалық ережелерге (шарттарға) сәйкес қалыптасқан біркелкі дайындығын қамтамасыз етіледі. Фотопортреттік құжаттамалық паспорттарға, әскери билеттерге және т.б. арнайы жасалған тұлғалардың кеуде тұсына дейін түсірілген фотосуреттері табылады. Олар сондай-ақ, тұлғаның түсірілімінің мөлшері мен бұрышына, бейнені жоғары сапаға кепілдік беретін, сыртқы келбет сипаттамаларының толықтығы мен шынайылығына қатысты белгілі бір ережелерге сәйкес жасалады. Көркем портреттерге әуесқой және кәсіпқой-фототүсірушілермен жасалған адамның толық бойының, сондай-ақ бастары мен жүздері кіретін фотосуреттері жатқызылады. Сондай-ақ, олар ең көрнекті және түпнұсқалы позицияларды, бет әлпетін, дененің орналасуын, жарық пен көлеңкеді ойнату және суреттің нақты құрамын алу үшін белгілі бір жанрдағы суретке қатысты белгілі бір ережелерге сәйкес жасалады.

Портреттік сараптамасында диагностикалық және идентификациялық міндеттер негізінен шешіледі.

Диагностикалық міндеттерге жынысы, жасы, денесінің типі, антропологиялық типі сияқты кешенді немесе жалпы физикалық сипаттамаларын анықтау кіреді; сыртқы белгілердің көмегімен адам денсаулығының созылмалы ауруын анықтау, егер де ол оның белгілерін өзгертетін болса.

Диагностикалық міндеттерді шешу кезінде мынадай сұрақтар қойлуы мүмкін: бір немесе бірнеше жастағы адамның түсірілген суреттері, егер өзгеше болса, онда фотосуретте ерте жастағы адам бейнеленген фотосуреттері ұсынылған. Суретте бейнеленген адамның жас тобы қандай.

Портрет сараптамасының негізгі идентификациялық міндеттері - адамның сыртқы келбетін объективті түрде бейнелейтін адамдардың теңдігін немесе айырмасын анықтау. Негізгі міндеттердің түсіндірмесі әрбір нақты жағдайда істің мән-жайына және анықталатын объектінің жағдайына байланысты болады.

Идентификациялау міндеттерді шешудегі айрықша типтік мәселелері:

- ұсынылған фотосуреттерде көрсетілмесе (суреттерде даралаушы белгілері көрсетіледі) бір және сол адам; бұл мәселе тұжырымдалуы мүмкін және суретте ұсынылған фотосуреттерде бір немесе бірнеше беттер бейнеленген;

- топтық фотосуретте бейнеленген адамдар арасында, фотосуреті ұсынылған адам;
- фотосурет салыстыру үшін ұсынылған бейнекамерада бейнеленген емес;
- белгісіз мәйіттің фотосуреті салыстыру үшін ұсынылған фотосуреттегі адам емес;
- фотографиялық және рентген бейнелерінде бір немесе бірнеше беттер бейнеленеді;
- зерттеуге ұсынылған бас сүйегінің зерттеуге ұсынылған фотосуретте (рентгенограммада) бейнеленген адамға тиесілі болмауы;
- ұсынылған фотосуреттерде бейнеленген бастың бөліктері, бір немесе бірнеше адамға тиесілі.

2.2 Криминалистикалық портреттік зерттеуді жүргізудің әдістемесі

Алдын ала зерттеу сатысы

Бұл зерттеудің бірінші кезеңі, оның мақсаты портреттік сараптама жүргізу үшін алынған материалдармен танысу, сарапшының алдына қойылған тапсырманы түсіндіру және оны шешу мүмкіндіктері.

Келесі қадамдар бөлінеді:

1. Зерттеуге келген материалдармен танысу.
2. Сыртқы белгілерінің көріністерін (фотосуреттері) көрсететін объектілерді тексеру және зерттеу.
3. Суреттерінде бейнеленген адамдардың сыртқы көріністерін алдын ала зерттеу.
4. Фотосуреттерде бейнеленген тұлғаларды суреттерін алдын-ала салыстыру және бағалау.

Криминалистикалық портреттік сараптаманы жүргізу үшін сарапшыға ұсынылуы қажет:

- тергеушінің қаулысы немесе сараптама тағайындау туралы соттың шешімімен;
- белгілі және белгісіз тұлғалардың фотосуреттерін, сыртқы келбет белгілерін көрсететін заттар;
- сараптама жасауды жеңілдететін және оның нәтижелерінің объективтілігін арттыратын ақпарат бар басқа да материалдар. Алдын-ала зерттеу кезеңінің бірінші сатысында криминалист-маман зерттеуге ұсынылған материалдармен танысуға, бірінші кезекте тергеушінің қаулысымен немесе сараптама тағайындау туралы сот шешімімен танысу болып табылады. Осы құжатты қараған кезде сарапшы нақты ішкі істер органы, сот, прокуратура органы және қылмыстық іс бойынша сараптаманы (судья, тергеуші, олардың тегі, аты және әкесінің аты) кім және қашан тағайындағаны туралы анықтайды. Бұдан басқа, істің мән-жайларынан:

- келіп түсетін объектілердің пайда болуы туралы сұрақтар (қай кезде, қайда және қандай жағдайларда фотосуреттер түсірілген немесе олар қашан және қайдан алынған);

- фотосуретте бейнеленген тұлғалар туралы ақпарат (жасы, ұлты, туған жері және тұрғылықты жері, бұрынғы аурулар, жарақаттар, операциялар және т.б.), сондай-ақ туу кезінде туылған егіздердің немесе ағалары мен әпкелері туралы мәліметтер;

- бастапқы немесе қайталама сараптама туралы ақпарат.

Портреттік сараптамасын объективті түрде жүргізу үшін алынуы тиіс ақпараттың барлық үш тобы тергеушінің қаулысында немесе соттың сараптама тағайындау туралы шешімінде (істің мән-жайларын көрсете отырып), сондай-ақ сарапшыға берілген басқа материалдарда (мысалы, күдікті немесе куәдан жауап алу хаттамасы).

Істің мән-жайларын түсіндіргеннен кейін, сарапшы зерттеудің міндетін дұрыс түсіну үшін оған қойылған сұрақтарды қарастырады. Әдетте, маманның шешуі үшін екі сұрақ қойылады (идентификациялауға жарамдылығы туралы және идентификациялау сұрағының өзі), жиірек - біреуі (идентификациялаушы). Бұл жағдайда келесі сұрақтар дұрыс деп саналады:

1. Зерттеуге ұсынылған фотосуреттер көмегімен тұлғаны идентификациялауға жарамды ма?

2. Ұсынылған фотосуретте көрсетілген бейнелер бір немесе әртүрлі тұлғалардың фотосуреттері ме?

Егер сұрақтар қате құрастырылған болса, сарапшы оларды жөндеуге құқылы, бұл тұжырымның кіріспе бөлімінде көрсетілуі керек.

Сараптама тағайындау туралы тергеушінің (сот шешімі) қаулысында жоғарыда аталғандардан басқа, зерттеу объектілері мен олардың бөлшектері көрсетіледі, оған сәйкес нақты фотосуреттің үлестірілуі анықталған. Бұдан басқа, объектілердің буып-түйілуі зерттеледі, олардың болуы және тергеушінің қаулысында немесе сот шешімдерінде аталғандарға сәйкестігі анықталады. Сонымен қатар, кейбір суреттерді басқалардан ажырататын сыртқы ерекшеліктерді қарастырамыз. Олар фотосуреттің алдыңғы жағында, сондай-ақ, артқы жағында әртүрлі жазулар мен ескертпелер болуы мүмкін, бейнеленген суреттегінің аты, әкесінің аты, туған күні немесе фотосуреті; мөрлердің көшірмелері, мөртаңбалардың және т.б. суреттердің фрагменттері. Зерттеуге жіберілген фотосуреттердің шынайылығын тексеру сараптаманы немесе басқа құжаттарды тағайындау туралы қаулында (анықтамасында) көрсетілген белгілерге сәйкес жүзеге асырылады.

Зерттеудің алдын-ала кезеңінің нәтижелерін жазудың екі жолы бар: дәстүрлі, объектілерді сипаттау сипаты түрінде және зерттеудің алдын-ала кезеңінің арнайы кестесі түрінде.

Зерттеудің алдын-ала кезеңінің қорытынды кезеңі - фотосуреттер мен оларда бейнеленген тұлғаларды бағалаудың алдын-ала салыстыру кезеңі. Оны жүзеге асыру, сондай-ақ объектілердің алдыңғы зерттеу нәтижелерін белгілеу әдісіне және салыстырылған тұлғаларды алдын ала зерттеуге байланысты.

Зерттеудің алдын-ала кезеңі суретте бейнеленген адамдардың сәйкестендірілген зерттеулерін жүргізу мүмкіндігін (немесе мүмкін еместігін) тұжырымдауды аяқтайды: осы объектілердің сәйкестендірілген зерттеулерге жарамдылығы туралы қорытынды

Детальды зерттеу сатысы.

Криминалистикалық портреттік сараптамалық зерттеуде детальды зерттеу сатысы бөлек-бөлек және салыстырмалы зерттеулерден тұрады. Бөлек-бөлек кезеңнің міндеті - зерттелетін объектілерде көрсетілген тұлғалардың анатомиялық ерекшеліктерін мұқият зерделеу.

Бұл кезеңде:

- көріністерді зерттеу үшін жеткілікті барлық сыртқы элементтерінің фотосуреттерін анықтау;
- сыртқы элементтердің анықталған элементтерінің сипаттамаларын анықтау;
- сыртқы түрінің анатомиялық белгілерін зерттеу;
- олардың алдын ала салыстыру және бағалау.

Криминалистикалық портреттік сараптамалық зерттеудің басқа сатылары секілді бөлек-бөлек зерттеу фотосуретте жас көрінетін адамды зерттеуден басталады. Кішкентай форматтағы суреттерді қарауға рұқсат болған жағдайда, оларды зерттеуге арналған бинокулярлы микроскоптармен пайдалану ұсынылады.

Бұл сапалық әртүрлі тұлғалар үшін әртүрлі болады, көбінесе арнайы, сыртқы көріністер элементтерін зерттеген жағдайда анықталады. Әдетте мұндай элементтер сапалық элементтеріне әр түрлі әжімдер мен қалдар жатқызылады. Байқалатын элементтер дәл немесе нақты (екі аралық қызаруы бар) немесе алдын ала көрсетіледі (көздің әжімдерінің көптігі, сепкілдер).

Шамасы - сыртқы элементтердің өлшемді сипаттамасы, оның ішінде анықтама:

- сызықтық өлшемдер (биіктігі, ұзындығы, ені);
- олардың түрлі пропорциялары;
- ауданның көлемі.

Портреттік сараптамада сызықтық өлшемдер, әдетте, абсолюттік бірліктерде емес өлшенеді, бірақ, мысалы, европеоидтық нәсілдегі адамдардағы мұрынның биіктігі, егер ол беткейдің биіктігінің 1/3 болса, қастың ұзындығы, егер ол көз қысымының ұзындығына тең болса, орташа деп саналады.

Сыртқы пішінді сыртқы түрінің элементі нысаны сипатталады.

Элементтерінің орналасуы, сызықтар мен жазықтықтарға, көлденең және тік сызықтарға қатысты сыртқы элементтердің орналасуын анықтаған кезде, жиі шартты нүктелері ретінде пайдаланылады. Осылайша, қарсы әжімдер, қастар, көздің саңылаулары, мұрын негізі, ауыздың бұрыштары көлденеңге қатысты орналасады; маңдай, қасаралық әжімдер, үстіңгі ерін, иек, құлақ қалқандары - тігінен салыстырмалы түрде. Маңдай мен итті тігінен салыстырғандағы жағдайға сәйкес сипаттағанда, арнайы әдебиетте бұл сөзді терминал ретінде қолдануға болады.

Бір-біріне қатысты сыртқы элементтердің салыстырмалы орналасуы көлденең және тік қатысты болуы мүмкін. Осылайша, көлденең жазықтықта бір-біріне қатысты қастардың орналасуы арасындағы қашықтықты өлшеу арқылы зерттеледі, тік жазықтықта олардың тік орналасу деңгейлері бағаланады. Бұрынғы жағдайларда қалай бір-біріне қатысты жұптасқан элементтердің салыстырмалы позицияларын зерделеу процесінде, өрнектің болуы мүмкін, тек осымен бір-біріне қатысты жұпталған элементтердің бірі. Мысалы, жоғарғы ерні төменгі ерінге қатысты орналасуы мүмкін, керісінше, төменгі ерні жоғарғы ерінге қатысты болуы мүмкін.

Адамның сыртқы келбетінің элементтерінің көрінісі белгілі бір элементтің көріну жылдамдығының (экспрессивтілігінің) жалпы қабылданған ұғымы бар болған кезде және басқа сипаттамалармен сыртқы келбет белгілерін нақты анықтау қажеттілігі немесе қажеттілігі жоқ жағдайларда зерттеледі.

Адамның сыртқы түрінің анатомиялық ерекшеліктері:

- сирек, табиғи шығу элементтерін (шұңқыр, дөңестері, мең, сүйелдер) жеке-дараландыру;
- жарақаттардың, операциялардың, алдыңғы аурулардың (кесілген жерлер, тыртықтар) елеулі іздері;
- тұлғаның сыртқы бетіне, құлақ қаптарындағы тесіктер, жасанды сүйелдер);
- сыртқы түрінің тұрақты емес элементтері (бүктемелер, әжімдер);
- сыртқы көріністің белгілі бір элементінің (өте үлкен мұрын) көрінуінің төтенше дәрежесі;
- белгілі бір адамдар тобына ерекше белгілер нұсқалары (Моңғолидтардың бұйра шаштары);
- жоғарыда көрсетілген сипаттамаларға сәйкес қосалқы емес сыртқы элементтердің немесе жұптастардың асимметриялары;
- ауытқулар және деформациялар - пайда болу элементінің қалыпты құрылымынан ауытқулар (жоғарғы еріннің жарылуы, көздің болмауы, құлақ).

Жоғарыда айтылғандай, сыртқы түрінің элементі оның күрделі сипаттама сипаттамалары үшін зерттеледі. Мысалы, маңдай биіктігі, ені, профиль сызығының контуры, тікке қатысты орналасуы, қарсы төбешіктердің көрінісі дәрежесі, қастарының ерекшеліктері зерттеледі; қастар - ұзындығы, ені, контуры, көлденеңге қатысты көзінің қарасы, көздері, ерекшеліктер және т.б.

Зерттеудің бөлек-бөлек сатысының үшінші кезеңі - таңдалған элементтердегі анатомиялық белгілерді зерттеу. Бұл кезеңнің ерекшелігі әртүрлі нәсілдерге жататын тұлғалар арасында бірдей ерекшеліктерді анықтау үшін әртүрлі критерийлерді қолдану болып табылады. Мысалы, моңғолоидтық мұрынның биіктігі орташа болып саналады, егер ол бетінің физиогномикалық биіктігінің 1/4 тең болса; Сондықтан, сарапшыға портреттік сараптама жүргізілетін нәсілдік жарыс белгілерін анықтау критерийлерін білу қажет.

Алдын ала салыстыру және зерттеудің сыртқы белгілерін бағалау бөлек-бөлек саты ретінде шартты түрде бөлінеді, өйткені салыстыру және бағалау бөлек-бөлек зерттеуді өткізеді және әрқайсысын зерттеуді қоса алып, сырттай көрінеді. Бір тұлғаның сыртқы белгілерінің қандай да бір белгісін зерттеп, оны

басқа біреуден айқындай отырып, сарапшы бұл белгілердің сәйкес келмейтінін немесе жоқтығын анықтайды, егер олар сәйкес келсе, сәйкестендіру немесе топқа қатысты сәйкестендіру немесе топқа қатысты құны бола ма, жоқ па анықтау.

Сыртқы белгілерін салыстырмалы зерттеу.

Салыстыру, портреттік сараптамасын жүргізетін маманның ойлау қызметінің белсенділігі, зерттеуге түскен объектілермен таныстырудан кейін бірден басталады. Дегенмен, бөлек-бөлек зерттеуден кейін, салыстыру тәуелсіз кезеңде жүргізіледі, өйткені ол бастапқыда үстіртін, жүйесіз, тек қана анық көрініс тапқан белгелеріне қарай ғана жүзеге асырылады, сондықтан ол бұрмаланып, қателіктер туғызуы мүмкін.

Салыстырмалы зерттеудің негізгі міндеті барлық сәйкестендіруші және айырым белгілерді анықтау және бекіту болып табылады.

Барлық дәстүрлі әдістерін келесідей топтарға бөлуге болады:

Салыстыру әдістері.

Қиыстыру әдістері.

Салу әдісі.

Бірінші топқа мыналар кіреді:

- белгілерді кейінгі белгілеуімен визуалды (қарапайым) салыстыру;
- «маска» арқылы салыстыру;
- қабаттасқан торларды пайдалана отырып салыстыру;
- салыстырмалы өлшемдермен салыстыру;
- биологиялық асимметриямен салыстыру;
- қосымшаларды (композицияларды) қолдану арқылы салыстыру.

Белгілерді кейінгі белгілеуімен визуалды (қарапайым) салыстыру негізгі жағдайларды салыстыру әдісі болып табылады, өйткені ол барлық жағдайларда қолданылмайды. Ол «сыртқы көріністің сарапшысының баламалы қабылдауынан және олардың айырмашылықтарынан немесе сәйкестік дәлелдерінен ақылдануынан тұрады». Белгілердің көрнекі жақты бейнесі әмбебап әдіс болып табылады, онсыз портреттік сараптама жасау мүмкін емес, сондықтан осы зерттеулерді өткізуге арналған алғашқы жұмыстарда сыртқы көріністің немесе «бұрынғыдай» фотографиялық карталардың қосарлануын жернекі түрде көрсету туралы сөз болуы керек.

Визуалды (қарапайым) салыстыру туралы суреттер міндетті түрде бақылау суреттерімен бірге болуы керек, себебі таңбаланған репродукциядағы белгілердің көбі түзетудің өзі және сызбаның шетінен тыс нөмірлеуді беретін сызықтармен «шайқаланады».

«Маска» пайдалануды салыстыру әдісі беттің бірдей аудандарындағы фотосуреттерге бөлуге болатын жағдайларда қолданылуы мүмкін.

Торды қабаттастыру арқылы салыстыру «бастың немесе бетінің өлшеміндегі сәйкестік немесе айырмашылықты, сондай-ақ жекелеген элементтердің мөлшері мен интерпозицияларын және олардың ерекшеліктерін неғұрлым дәл бағалауға көмектеседі. Фотосуретте екі негізгі осьтік сызық жасалады: тік – бет сызығының орта тұсынан, көлденең – қарашық орталығынан немесе сол сияқты атаулы басқа нүктелерінде: сыртқы көзге

немесе жоғарғы құлаққа. Алынған координат осі кескін шкаласына байланысты 10 немесе 5 мм-ге тең бөлікке бөлінген, оның көмегімен координат торы шығарылады. Суреттегі қарашық орталықтарынан 23-27 мм қашықтықта болатын суреттер 5x5 мм-ге дейін бөлінуі керек, өйткені үлкен аумақтар кескіннің үлкен аймақтарын жабады және белгілі бір сыртқы элементтердің абсолютті мәнін анықтауға немесе кез-келген нақты иелену мүмкін емес, сондай-бөлу тораптары едәуір аз торларын «енгізу».

Осылайша, сипатталған барлық жағдайларда, тексерілетін адамдардың суреттерін зерттеу торларға бөлінген сызбалары алынады. Фотосурет кестесінде репродукциялар белгіленеді; тігінен - сандар, көлденеңінен - әріптермен. Белгілеу сызық бойымен емес, ұяшықтарда жүргізіледі.

Бұл әдіс келесі жағдайларда пайдаланылады:

- түсіру бұрышындағы ұсақ-түйек айырмашылығы бар адамдардың фотосуреттерін зерттеуге рұқсат беру (бастың бұрылыстарында және басының бұрылуында рұқсат етілген айырмашылық 8-10 ° -нан аспауы керек);

- 20-25 жас аралығындағы адамдардың фотосуреттеріндегі суреттер, негізінен, бас сүйек негізін қалыптастыруды аяқтады.

Салыстырмалы өлшемдерін салыстыру бетінің жеке пропорцияларын салыстыруға мүмкіндік береді. Әдістің мәні: «салыстыру үрдісі едәуір материалдандырылады, сыртқы көріністердің салыстырмалылығы тұжырымдамасы өлшеу және есептеу арқылы анықталады, айырмашылықтарды және сәйкестік зерттеледі, олар сандық өрнектің пайда болуымен түсіндіріледі.

Әдісті қолдану алгоритмі келесідей ұсынылуы мүмкін:

- әр фотографиялық кескінге ұқсас абсолюттік мәндерді таңдау және өлшеу;

- олардың жұптасуын ажырату өндірісі;

- бір абсолютті мәнді екіншіге бөлу (әдетте, үлкенірек - кішігірім);

- алынған жұптардың салыстырмалы мәндерін салыстыру және оларды бағалау.

Әрбір фотосуретте 0,5 мм дәлдігі бар, әртүрлі факторлардың ықпалы салдарынан ең аз өзгермелілігі арқылы анықталатын бірнеше бірдей абсолюттік мәндер (кемінде үш) өлшенеді. Бұл кесіп алулар жұппен бөлінеді, ал біреуі, мысалы, үлкенірек, 0.01 дейін дәлдікпен екіншіге бөлінеді. Екінші суретті түсіргенде де солай жасалынады. Осылайша, салыстырмалы мәндердің тиісті жұптары алынады, олардың әрқайсысы бір-бірімен салыстырылады (неғұрлым үлкенірек кішіге қарай есептеледі). Алынған айырмашылық бағаланады. Егер ол 0 тең немесе 0,05 аспаған болса (В.А. Снетковтың сөзі бойынша), сол адам фотосуреттерде, егер ол асып түссе, онда әртүрлі тұлғалар бейнеленеді деп есептеледі.

Бұл әдіс қосалқы болып табылады, сондықтан келесі жағдайларда ғана қолдануға болады:

- жоғары сапалы және бастапқы абсолюттік кесіп алулары зерттелген фотосуреттер немесе фотоматериалдар белгілі бір дәлдікпен өлшенетін болса;

- фото суреттерде түрлі факторлардың әсерінен бұрмаланбайтын тиісті кесіп алуларын таңдауға болады;

- егер фотосуретте бастың сүйегінің негізі (20-25 жастан кем емес) және олардың арасындағы кіші жастағы айырмашылығы бар тұлғалар көрсетілсе.

Биологиялық асимметрияны салыстыру суретке түсірілген адамдардың сәйкестігін немесе айырмашылығын анықтау үшін жүзеге асырылады. Өздеріңіз білетіндей, адамның беті асимметриялық болып табылады, яғни оның жартысы әртүрлі сипаттамаларда, көбінесе ені мен контурымен өзгешеленеді. Дегенмен, ол қарапайым фотосуреттерде қабылданбайды. Сондықтан зерттелген тұлғалардың биологиялық ассиметриясының сәйкестік немесе айырмашылық суретін зерттеу үшін біріктірілген бейнелер келесі түрде жасалады: әр суреттің ортасынан бір сызықты және бір айнадағы бір реттік көбейту басып шығарылады, олар орта сызықтар бойымен кесіліп, тұлға екі жаққа түсірілді: біреуі бетінің сол жақ (тік және айна) жартысы, екіншісі оң жақтан тұрады.

Фотосурет кестесінде алынған фотосуреттер бір адамның «сол жақ жартысы» басқа адамның «сол жақ жартысында», ал «оң жақ жартысы» «оң жақта» болады. Осылайша жасалып, қойылған суреттер зерттелген адамдардың биологиялық асимметриясының сәйкестік немесе айырмашылықты анық көрсетеді. Сипатталған әдіс тек қатал бетпе-бет (анфас) бейнелері болған кезде ғана қолданылады.

Бастырмалы салыстыру пайдаланылған суреттерде бір адамға әртүрлі сыртқы көріністерде, мысалы, бірінде - мұртпен, екіншісінде - мұрты жоқ, бас киімсіз немесе бейнеленген жағдайда бейнеленеді. Адамдардың суреттеріне (әдетте әйелдерге) түрлі-түсті шаштар суреттері бар суреттер. Бұл әдіс зерттелетін адамдардың сыртқы келбетін бірдей күйге келтіру арқылы көрнекі салыстыруды жеңілдетуге мүмкіндік береді. Бұған келесі түрде қол жеткізіледі: «артық» сыртқы көрініс элементі бар қосымша фотоматериалы бар, ол екінші кескінге кесіледі және жабысады. Фотосуреттер алынады, онда барлық беттерде мұрт, бас киімде, шаштың сол түрімен және т.б. бейнеленген.

Криминалистикалық портреттік зерттеуінде пайдаланылатын екінші әдісі қиыстыру әдістерді қамтиды. Қосу фотосуреттің бөліктерінің салыстырмалы орналасуынан тұрады, ол бір тұлғаның сыртқы элементтерінің бейнесі басқа тұлғаның сыртқы элементтерінің көрінісі табиғи жалғасы болып табылатынын немесе анықталмайтындығын белгілеуге мүмкіндік береді. Портреттік сараптамасында зерттелген кескіндердің түзу сызықтары мен үзілген сызықтардың комбинациясы пайдаланылады.

Тікелей сызықтардың комбинациясы сәйкес келбетінде бейнеленген беттердің бейнеленуі жағдайында жүзеге асырылады. Салыстырылған тұлғалардың (немесе олардың біреуінің) бірқалыпты фотосуреттері тік сызықта жиі кесіледі, көбінесе кескіннің ортаңғы сызығы мен алынған бөліктерден бір кескіннің оң жақ бөлігін және басқа бірінің сол жағын қамтитын біріктірілген кескін құрайды. Сыртқы түрінің бөлінген элементтерінің суреттері бір жерде болуы керек, бір-бірінің үздіксіз жалғасуы. Егер сыртқы бөлшектердің барлығы біріктірілсе, онда бір ғана элемент біріктірілсе, онда айырмашылық анықталған кезде сәйкестік белгіленеді.

Үзілген сызықтардың комбинациясы зерттелген тұлғалардың бір перспективалық фотосуретте, сондай-ақ суретке түсірілген бастың орнында сәл

айырмашылық болған жағдайда сәйкестік немесе айырмашылықты жоғарылату үшін жүзеге асырылады. Фотосуреттерде олар бірдей сызықтарды немесе нүктелерді табады, контур немесе позициясы суреттердегі айырмашылықтарды ескере отырып, сол бағыттарда өзгеруі керек. Салыстырылатын бір немесе екі суреттің көбеюі осы сызықтар мен нүктелер бойында кесіледі. Зерттелетін фотосуреттердің фрагменттері алынып, олардың бір бөлігі бір-бірінің тиісті бөлігінің орнында орналасады. Сонымен қатар, сәйкес келетін ерекшеліктердің суреттерінің фрагменттері бір-бірінің табиғи жалғасы сияқты көрінеді, әртүрлі элементтердің кескіндері бір-біріне сәйкес келмейді.

Криминалистикалық портреттік сараптамасында дәстүрлі әдістердің үшінші тобы салу әдістерден тұрады. Олар салыстырмалы беттердің бірдей өлшемді кескіндерін үстірттеуден тұрады, осылайша, олардың ұқсас нүктелері бір-бірін жабады. Бір-біріңіздің мөлдір суреттерін қабаттастыруға және ашық емес мөлдір қабаттауға болады. Арасындағы айырмашылықтар немесе сәйкестік зерттелген адамдардың сыртқы элементтерінің контурын анықтайтын сызықтар мен нүктелердің бірігуі немесе айырмашылық дәрежесімен анықталады.

Қолданылатын суреттердің түрі және алынған нәтижелер ерекшеленеді: күрделі-салу және азайту-салу. Салу арқылы бір-бірімен қиылысқан кезде, теріс немесе оң зерттелетін бейнелер бір-біріне қойылады. Сәйкестік болған жағдайда ұқсас элементтердің контрасттары тығыздықты қосу есебінен күшейтіледі, әртүрлі белгілер анық емес көрінеді. Бір қабатты бейнелерді зерттеу кезінде салу әдістері қолданылады.

Портреттік сараптамасының әрбір нақты жағдайында салыстыру әдістерін таңдау керек, ол толықтай талдау жасауға және барлық сәйкес келетін және ерекшеленетін ерекшеліктерге объективті баға беруге мүмкіндік береді. Дұрыс қолданылған және орындалатын салыстыру әдістері криминалистикалық портреттік сараптама жасау кезінде сарапшының қорытындыларының сенімділігін қамтамасыз ету болып табылады.

Нәтижелерді бағалау және тұжырымдарды құрастыру.

Маманның бағалау қызметі бүкіл зерттеуді өткізеді. Бөлек-бөлек кезеңде салыстыру кезеңінен кейін шартты түрде бөлінеді, өйткені бұл кезең барлық сәйкестік және айырмашылықтарды талдауды шоғырландырады.

Қорытынды бағалау сарапшы өзінің ішкі сеніміне сүйене отыра қорытындылайды. Ол бірнеше кезеңнен тұрады: зерттеудің нәтижелерін алдыңғы кезеңдерде сипаттау, сәйкес келетін сипаттамалардың сипатын түсіндіру, әртүрлі сипаттамалардың сипаты мен пайда болуын түсіндіру, тұжырымдарды негіздеу үшін қабылданған жиынтықты құрайтын сипаттамаларды анықтау, маманның тұжырымдарын қалыптастыру және тұжырымдау.

Зерттеу материалдарын рәсімдеу.

Маманның қорытындысының құрылымы, зерттеу нәтижелерін рәсімдеу талаптары. Маманның қорытындысы қылмыстық-процессуалдық заңның барлық талаптарына сәйкес болуы керек. Қорытынды үш бөліктен тұрады: кіріспе, зерттеу және тұжырымдар.

Қорытынды кіріспе бөлігінің мазмұны.

Кіріспе бөлімде зерттеудің мақсаты мен мән-жайын анықтауға маңызды мәнге ие, атап айтқанда, сыртқы келбетке, өткен ауруларға және т.б. өзгерістер туралы ақпарат үшін маңызды болып табылатын істің мән-жайлары қысқаша сипатталады. Зерттеуге алынған материалдардың қысқаша сипаттамасы берілген, сондай-ақ криминалистикалық портреттік сараптама тағайындау туралы қаулыдағыдай сипатталады. Кейінгі ұсыныс ыңғайлы болу үшін сарапшы объектілерді нөмірлеуі мүмкін, мысалы, «келесі сипаттамасында портрет (емтихан тапсыратын қаулында оның сипаттамасын ескере отырып) 1-нөмір болады және т.б.».

Кіріспе бөлік маманға қойылған сұрақтардың дәлме-дәл мәлімдемесімен аяқталады, сараптаманың бастамашысы өзгерткен. Егер мәселе сарапшыға түсініксіз болса, өндеу сәтсіз болса, ол оны қалай түсінетінін және өндеулік сұрақ қоюды көрсетеді.

Зерттеу бөлігінің мазмұны.

Қорытындының бұл бөлігінде оның барлық кезеңдерін зерттеудің барысы сипатталған. Мазмұндау деңгейлері оның негізгі рөліне байланысты: тұжырымдардың негіздемесі, сондықтан зерттеуді толық емес қамтуға әкелетін жеңілдетулерге жол бермейді.

Зерттеу бөлігінің басында байқау нәтижесі және сыртқы көрініс белгілері туралы ақпаратты тасымалдаушылар ретінде портреттерді алдын-ала зерттеу нәтижелері келтірілген, олар салыстырылатын адамдарға (жынысы, жас келбеті, болжанған антропологиялық сәйкестілік), киім-кешек, оның жағдайы мен сипаттамалары туралы жалпы ақпарат беріледі.

Портреттерді алдын-ала салыстыру нәтижелері және оларды бағалау болашақ зерттеулердің міндеттерін ескере отырып беріледі. Портреттер сәйкестендіруге жарамдылығы туралы сарапшының пікірі келтіріледі, егер бір адамның бірнеше портреті бар болса, онда ол сәйкестендіру үшін қолданылатын және осы процестен шығарылатын және қандай себептермен (мысалы, бұрышпен сәйкес келмеуі, ату және т.б.)

Зерттеуді неғұрлым толық көрсету үшін қорытындының дәл сол бөлігінде объектілерді алдын-ала зерттеу барысында жасалған жобалау кестелерін орналастыру ұсынылады. Бөлек-бөлек зерттеулер мен салыстыру нәтижелері, әдетте, арнайы кестелер түрінде көрсетіледі, онда сыртқы элементтердің белгілері, зерттелген портреттердегі белгілердің ауырлығы және белгілерді салыстыру нәтижелері келтірілген.

Аттас белгілерінің сипаттамасы көршілес графикалық кестенің бір қатарда сипаттау. Белгілер ауызша портрет түрінде сипатталады.

Портреттердің көшірмелері және қажет болған жағдайда олардың фрагменттері мәтіннің мәтінін оқып болған кезде салыстырмалы ерекшеліктерді белгілеу үшін ыңғайлы мәтінге орналастырылуы мүмкін.

Дегенмен, әдетте, портреттер, таңбалаусыз бақылау белгілері және маркалармен жұмыс істейтін қызметкерлер, сондай-ақ салыстыру әдістерін суреттейтін суреттер фотокестеде қойылады, ол қорытындыға қосылады.

Белгіленген барлық таңбалар кестенің сілтемесі бойынша қорытынды мәтініне келтірілген сандармен белгіленеді.

Әзірлемелік кестесінен кейін маманның қорытындысы сәйкестік пен айырмашылықтарды бағалауға мүмкіндік береді, сәйкестіктер мен айырмашылықтардың шынайылығы мен сәйкес келу шегі, сәйкес келетін ерекшеліктер мен әртүрлі ерекшеліктер тұрақтылығына қорытынды жасайды.

Бөлек-бөлек және салыстырмалы зерттеулердің соңғы бөлімдеріне сәйкес, тұжырымның жинақтаушы бөлігі тұжырымдалған және ерекшеленетін ерекшеліктерді бағалауды қамтитын қорытынды жасалады.

Маман қорытындылары.

Маманның қорытындылары техникалық және жаратылыстану ғылымдарынан алынған деректерге негізделген және өз зерттеулері, эксперименттері, есептеулері және т.б. нәтижелері бойынша негізделген болуы керек.

Қорытындының соңғы бөлігі зерттеуге ұсынылған портреттердің толық атауы бар маманға қойылған сұрақтарға жауап беретін қорытындылардан тұрады.

Маман қорытындысын рәсімдеу.

Портреттік зерттеулерде пайдаланылатын салыстыру әдістерінің көпшілігі (ерекшеліктерді белгілеу, көрнекі маска, композиттік торлар, салыстырмалы мәндердің құрамы, биологиялық асимметрияны салыстыру, теңестіру, қабаттастыру) компьютерлік бағдарламалар көмегімен жүзеге асырылуы мүмкін. Оның үстіне, түсті басып шығарғышты қабаттастыру әдісін енгізу кезінде түс контрастын жақсарту үшін пайдалану айырмашылықтарды нақты көрсетуге мүмкіндік береді.

III СУБЪЕКТИВТІ ПОРТРЕТТІ ДАЙЫНДАУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ

Тергеу қылмыстарының кешенді қызметінде адамның жеке қасиеттері мен белгілері туралы ақпаратты тасымалдаушының дәлелді, ұйымдастырушылық, ізденушілік және танымдық қызметінің айқын көрінісі. Іздестіру - танымдық қызметтің объектілері: күдіктілер, айыпталушылар, жәбірленушілер, куәлар, оның ішінде балалар және науқастар, белгісіз адамдардың мәйіттері, қылмыс құралдары туралы, материалдық тұрғыдан қылмыстық іздері бар заттар, құжаттар және басқа да мәліметтер, жанды және жансыз табиғат объектілері, әртүрлі криминалистикалық міндеттерді шешу үшін маңызды.

Іздестіру объектілері тергеу жүргізілетін қылмыстық оқиғаның белгілері мен қасиеттерін көрсететін объектілер болып табылады, олардың негізінде олар субъектіге қатысты маңызды ақпарат тасымалдаушысы немесе белгіленетін тұлғаның қасиеттері мен белгілеріне ие объектілер.

3.1 Адамның сыртқы белгілері және элементтерінің түсінігі

Ең жиі кездесетін сыртқы белгілері түрінің сыртқы көрінісінің сипаттамасы ретінде пайда болу белгілерін анықтау болып табылады. Біздің ойымызша, мұндай түсінік пікірталас болып саналады. Шынында да, белгі - объекті немесе оның жекелеген тараптары туралы ақпарат көзі, ол зерттелетін объектіні тануға және оны басқалардан бөліп алуға мүмкіндік береді. Белгісі - «индикатор, субъект немесе құбылыс жағы, оның көмегімен пәнін немесе оқиғаны сипаттауға, анықтауға, анықтауға болады».

Бір адамның сыртқы түрінен екіншісіндегі айырмашылық нақты деректерді талдау арқылы, яғни мөлшері, пішіні, контуры, позициясы, түсі және сыртқы элементтердің басқа сипаттамаларының нақты көрінісі арқылы анықталады. Бұл сипаттамалар өздерінің атрибуттары ретінде әрекет ете алмайды, өйткені «шамасы», «пішіндері», «контуры» және т.б. түсініктері біз қолданатын фактіні өзгертпейді, олардың белгілі бір өрнегі өзгереді, бір адамның сырт белгілерінің көрінісінен ерекшелендіреді. Осылайша, сыртқы көріністің белгісі сыртқы көріністің қандайда бір элементінің сипаттамасына тән емес, бірақ оның ерекше көрінісі.

«Сыртқы белгілері» және «сыртқы элементтері» теңдестіру туралы түсініктер көбінесе туа біткен белгілер, әжімдер, тыртықтар сияқты әртүрлі ерекшеліктерге байланысты болады. Олардың барлығы «адамның сыртқы келбетінің көрінісі, белгісі, таңбасы» болып табылады, ол арқылы оның бүкіл халықтан бөлінуі мүмкін. Дегенмен, мұндай белгілерге емес, «сыртқы ерекше элементтеріне» атаған дұрыс. Бұл белгілердің сипаттамасының ұтымдылығы мен дәйектілігі арқылы талап етіледі: өйткені бұл «арнайы сыртқы көріністер элементтері», әдеттегідей, өлшемі, пішіні, позициясы, мысалы, әртүрлі

сипаттамаларға сәйкес, өз ерекшеліктері бар - белгілер, және бұл белгілер, өз кезегінде, ерекше болуы мүмкін, мысалы, өте үлкен моль. Егер бұл жағдайда «арнайы белгі» деп аталса, «өте үлкен» тіркесімі де «арнайы белгі» болып табылады. Осылайша, жоғарыда аталған өрнекпен осы терминдермен алмастырамыз: «ерекше сипаттаманың» ерекшелігі, ол криминалистикалық зерттеу үшін қажет емес. Тек қажетті нәрсенің (қолдың, көздің) элементінің болмауы белгі деп атауға болады.

Портреттік идентификацияны жүргізу элементтердің нақты сипаттамалары мен олардың белгілері болмаса мүмкін болмайды. Адамның сыртқы көрінісі визуалды зерттеу арқылы ерекшеленетін және белгілі бір тұлғаның жеке жиынтық сипатын қалыптастыратын элементтердің (жекелеген бөліктердің) жүйесі ретінде анықталуы мүмкін. Бүгінгі күні сыртқы элементтердің келесі топтарын ажырату әдеттегідей:

- жалпы физикалық - тұтастай алғанда адамның сипаттамасы: жынысы, жасы, антропологиялық түрі, дене түрі;

- анатомиялық - бастың, денесінің, қол-аяқтың сыртқы құрылымын сипаттау;

- функционалдық - адам өмірінің көріністері (жүру, қол сермеу, ымдау және т.б.);

- ілеспелі - киім бөлшектері немесе бөліктері, кішкентай тозған заттар немесе олардың бөліктері және т.с.с.

Портрет сараптамасында сәйкестендіру мақсатында негізінен физикалық және анатомиялық элементтер қолданылады. Функционалды элементтерді пайдалану бүгінгі күні осы сипаттамалардың сәйкестендіру мәндерінің жеткілікті ғылыми зерттеулерінің жоқтығынан, сондай-ақ тиісті зерттеу әдістерінің жоқтығынан мүмкін емес. Байланысты элементтер төменгі сәйкестік және тұрақсыздыққа байланысты пайдаланылмайды (адам бүгін көгілдір көйлек киген және ертең - сары футболка киюі мүмкін).

Сыртқы түрлер элементтерінің жүйесімен бірге сыртқы көріністің элементтері сипатталуы мүмкін ерекшеліктер жүйесі жасалды. Сыртқы түрінің белгілері тұтас алғанда немесе оның жеке элементтерінің пайда болуының айтарлықтай сипаттамалары болып табылады.

Жалпы физикалық элементтердің белгілері жоғарыда айтылғандай, жынысы, жасы, антропологиялық типі, дене бітімінің типтерін құрайды.

Анатомиялық элементтер келесі ерекшеліктермен сипатталуы мүмкін:

- форма - сыртқы түрдегі элементтің жалпы көрінісі;

- өлшемі - келбет элементінің мөлшері, оның ішінде: биіктігі, ені, тереңдігі, ұзындығы, ішкі және сыртқы пропорциялар.

- тұрысы - адамның денесінің немесе кез-келген нақты сызықтары, жазықтығы, нүктелерінің қатысты сыртқы элементтердің бір элементін басқа элементтерге орналастыру;

- симметрия дәрежесі - сыртқы сипаттамаларына сәйкес сыртқы элементтердің ұқсастық дәрежесін көрсететін белгі;

- көрініс - деңгейі бұл элементтің нормасын нақты және біркелкі түсіну болған жағдайда сыртқы түрін зерттеуде пайдаланылатын ерекшелігі;

- түсі –шашы, көзі, терісі және т.б. қатысты;
- сандық - бұл функция көбінесе тұрақты емес (мең, сүйел және т.б.) элементтермен сипатталады;

- болуы - пайда болған кездейсоқ, тұрақты немесе жасанды элемент көрсетілгенде құндылығы бар белгі;

- болмауы - тұрақты, қажет немесе табиғи элементін көрсету кезінде маңызды болып табылатын белгі.

Функционалды элементтері қозғалыс жүйесімен, тұрысымен, өзарақтыстылығымен және т.б. сипатталады.

Сыртқы көрініс элементтерінің белгілері өндірістік және кескінделген болуы мүмкін. Өндірістік белгілер объектінің, заттардың өндірісінде қалыптасады. Олар нысанның түрін, өлшемін, мақсатын, сипатын, объектінің жасалуын және оның өндірісінің сипаттамаларын көрсетеді. Кескінделген белгілер тозудың сипаты мен дәрежесін, жөндеу белгілерін, объектіге күтім жасауды, оған жатпайтын заттардың белгілерін және т.б. көрсетеді.

Сонымен қатар, белгілер жалпы және жеке бөлінген.

Жалпы белгілер тұтас алғанда адамның көрінісін сипаттайды. Жалпы белгілер арқылы ұқсас белгілері бар адамдардың белгілі бір тобын таңдай аламыз.

Жеке белгілер адамның сыртқы көрінісін анықтауға, оны басқа көптеген адамдар арасында бөлуге мүмкіндік береді.

Ерекше белгілер тобына - тыртықтар, мендер, туа біткен дақтар және т.б. бөлуге болады. Бұл белгілер жоғары идентификациялау мәніне ие.

3.2 Сыртқы белгілері және элементтерінің жіктелімі

Адамның сыртқы келбеті көзге көрінетін адам туралы ақпарат жинағы ретінде анықталады. Мұндай ақпарат қылмыстарды ашу мен тергеу барысында, атап айтқанда, ашылмаған қылмыс орындарынан жасырынған тұлғаларды іздестіруде, егер олардың пайда болуы туралы ақпарат болса, пайдаланылады; тергеуден немесе соттан жасырынған немесе жазаны өтеу орны бойынша қашқан танымал адамдарды іздеу; жоғалған адамдарды іздеу; тірі және өлі (өлі) азаматтарды анықтау.

Адамның сыртқы келбеті элементтердің жүйесі ретінде ұсынылуы мүмкін, яғни, детальді, оны визуалды зерттеуімен бөлінген. Сыртқы құрылымның элементтері (басы, беті, денесі, аяқ-қолы), адамның функционалдық көріністері (мүсіні, жүрісі, ымдау және т.б.), жалпы физикалық деректер (жынысы, жасы, антропологиялық түрі және т.б.) киімнің детальдары маңызды болып табылады.

Адамның сыртқы келбетінің элементтерін жалпы (ең үлкен - беті, басы және т.б.) және жеке, ортақ бөліктерге (мұрын, ауыз, ауру және т.б.) бөлуге болады.

Бір тұлғаның сыртқы түрі сыртқы көріністің немесе оның элементтерінің (белгілерінің) басқа жеке сипаттамаларының пайда болуынан ерекшеленеді.

Сыртқы белгілерін немесе адамның сыртқы көрінісінің белгілері бүкіл немесе оның бөліктерінен көрінетін сипаттамалары ретінде анықталады.

Адам денесінің құрылымы элементтері мен белгілері, оның өмірлік қызметінің көріністері дұрыс деп аталады. Олар адамға тән, сыртқы түрі, оған тән. Тиісті элементтерге адамның сыртқы көрінісінің қосымша элементтері мен белгілері жатады. Олар адам организмінің құрылымы немесе оның өмірлік белсенділігінің көрінісі емес, бірақ белгілі бір дәрежеде өзінің элементтерін және сипаттарын (жынысы, жасы, әдеттері, жүрісі және т.б.) бағалауға мүмкіндік береді.

Өз элементтері мен олардың белгілері жалпы физикалық, анатомиялық және функционалды болып бөлінеді.

Адамның сыртқы түрінің жалпы физикалық элементтері жынысына, жасына, антропологиялық түріне жатады. Жалпы физикалық белгілер анатомиялық, функционалды және байланысты белгілерде, фигураның жалпы құрылымында, бет әлпеті, функционалды көріністің кейбір ерекшеліктерінде, киім және басқа да атрибуттарда пайда болады. Сондықтан жалпы физикалық элементтер мен белгілер жиі күрделі деп аталады.

Адамның сыртқы түрінің анатомиялық элементтері байқауда (жалпы алғанда, бас, бет, мойын, иық, кеуде, арқа, аяғы, шашты, әжімдерді, дақтарды, бүктемелерді, түрлі жарақаттар мен операциялардың іздерін) . Олар пішіннің, контурдың, конфигурацияның, өлшемнің, күйін, түстің белгілерімен сипатталады.

Сыртқы көріністің функционалды элементтері адамның байқалатын жай-күйін және оның дене бітімі, салыстырмалы жағдайы және дене бөліктерінің қозғалысы арқылы анықталатын әрекеттерін (тұрысы, жүрісі, ымдау, артикуляция, қол сермеу, тұрмыстық және арнайы әдеттері) қамтиды. Функционалды элементтерге тән сипаттамалар да функционалды болады. Криминалистикалық маңызды анатомиялық элементтердің қозғалысы өте танымал, тұрақты.

Тиісті заттарға киім, кішігірім киім элементтері, сыртқы көріністі (немесе олардың бөліктерін) және олардың белгілерін жобалауға арналған заттар жатады.

Киімнің барлық элементтері мен белгілерін, сондай-ақ кішкене киім заттарын өндіріс үрдісінде пайда болған және пайдалану кезінде көрінетін, көрсететін, өндірісіне бөлуге болады. Киім және кішкентай тозуы өндірістің түрі мен түріне, материалына, мақсаттарына және сипаттамаларына сәйкес анықталады.

Киімнің және кішкентай тозу заттарының белгілері шығу тегіне қарай топтарға бөлінуі мүмкін: киім киюдің дәрежесі мен сипаты, киімге күтім жасау мен жөндеудің элементтері мен белгілері, заттар мен заттарға бөтен заттардың іздері.

Анатомиялық элементтермен және ерекшеліктерімен ұқсас, анатомиялық элементтердің сыртқы түрі, жынысы, жасы, антропологиялық түрі және т.б.

сипаттамасы болып табылатын өлшемі, пішіні, контуры, орналасуы сипаттамасы болып табылады, оған сәйкес тұтастай алғанда адам сипатталады. Жалпы физикалық элементтің анықтамасы жоқ, өйткені адам өзі рөл атқарады. Жалпы физикалық белгілер жынысына (ер, әйел), жасына (жетілген, қартайған), нәсілдік (еуропалық, моңғолоид) нақты көріністер.

Уақытына қарай элементтердің сыртқы көрінісі тұрақты және уақытша болып бөлінеді. Тұрақты элементтер сыртқы көріністе қалыпты дамуы кезінде адамға тән - маңдай, мұрын, көз, құлақ, қол, аяғы (егер ол хирургиялық жолмен жойылмаса немесе жарақаттандың нәтижесінде жоғалмаса). Уақытша пайда болуы мүмкін және жоғалып кетеді (шаштар, сүйелдер, дақтар және т.б.) Тұрақты, мысалы, құлақ қалқанының контурлары, оның элементтері көрінетін және сапалы белгілерінен; уақытша - қысқа шаш ұзындығы, әжімдердің аз дәрежесі.

Уақыттың өзгеру дәрежесіне қарай зерттелетін элементтер мен белгілерді салыстырмалы түрде тұрақты және өзгермелі түрде бөлуге болады, өйткені көптеген сыртқы факторлардың элементтері адамның өмірінде көптеген объективті және субъективті факторлардың (жасы, патологиялық, жасанды). Кейбір элементтермен бұл үнемі және салыстырмалы түрде жылдам (шаштар, әжімдер), басқалармен - өте баяу және белгілі бір сәйкестендіру кезеңінде шартты түрде тұрақты деп санауға болады (құлақ қалқаны).

Өз элементтері мен белгілерінің пайда болу әдісіне сәйкес табиғи, жасанды және патологиялық шығу тегі болуы мүмкін; байланысты - өндіру және пайдалану. Табиғи шығу элементтерінің өз элементтері маңдай, қас, көз, мұрын, қол және олардың биіктікте, пішінде, күйі және т.б. Жасанды шығарылым элементтері мен белгілері, ең алдымен, шашты (мендер), жалған кірпіктерді, шашты (шашты түрінде), сондай-ақ шаш түсі, бет терісі, ерін сияқты табиғи көрініс элементтерінің әдейі өзгертілген белгілері болып табылады. Патологиялық элементтер мен белгілер кез келген аурудың немесе жарақаттың (тыртық және олардың белгілері), сондай-ақ қарапайым элементтердің патологиялық-логикалық белгілерінің (акромегалы бастың көлемінің үлкен болуы, ринофимамен-мұрыны) туындаған элементтер болып табылады. Адамның сырт келбетіндегі қажетті элемент болмауы - қолын, саусағын, көзін, құлақ қабығын жоғалту - сыртқы көріністің патологиялық белгісі болады.

Байланыстырылған өндірістік элементтер мен белгілер, олардың өндіріс үрдісінде киім және басқа да тозған заттардың элементтері мен белгілері болып табылады, олар бірінші кезекте белгілі бір стильді, заттың мөлшерін қамтиды; материалдық белгілер, өндірістік қасиеттер, сондай-ақ этикеткалар, тегтер, мөртабандар және олардың белгілері.

Пайдаланушылық элементтері мен белгілері - дақтар, үзілген, жырылған, сызаттар және олардың белгілері, яғни киім мен басқа да тозу заттарында оларды қолдану барысында пайда болған барлық заттар.

Сарапшы, сот-тергеулік және жедел жұмысы үшін қажетті сыртқы көріністің элементтері мен белгілерін бөлу, сондай-ақ жеке тұлғаларды анықтау және іздестіру үшін, сондай-ақ көріну дәрежесіне қарай - пайда болу жиілігі.

Жалпы - топтық құндылықтардың ортақ элементтері мен белгілері. Ерекше жеке, сирек кездесетін элементтер: дақтар, меңдер, тату-суреттер және олардың белгілері, сондай-ақ ауытқулар және деформациялар - сыртқы көріністің қалыпты құрылымынан ауытқулар (жоғарғы еріннің бөлінуі, көздің болмауы). Көрінбейтін - бұл көңіл аудармаған белгілер. Шапшаң - күнделікті өмір үшін ерекше көріністердің белгілері. Олар жеке және бірлескен белгілер болуы мүмкін, мысалы: өте үлкен бойы, көздердің күшті асимметриясы, аяқ - қолдың жетіспеушілігі, жүру кезінде дененің теңселуінің үлкен амплитудасы, өте жарқын, ерекше киім.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, анықталатын адамның криминалистикалық сипаттамалары мен белгілерінің ең толық жүйесін беруге болады:

1. Адам денесінің өзіндік қасиеттері мен сипаттамалары оның өмірлік белсенділігінде және оның денесінен ажырамайтын:

а) антропологиялық (нәсіл - моңғолоид, кавказ, негроид-австралоид); демографиялық (ұлты, ұлты, этникалық топ);

б) жалпы физикалық (жынысы, жасы, биіктігі, физикалық жағдайы, физикалық жағдайы);

в) соматикалық (адам денесінің сыртқы және ішкі құрылымы, оның бөліктері):

- тұтастай денесі (дененің абсолютті мәні - биіктігі, салыстырмалы мәні - санның элементтерінің салыстырмалы және пропорциясы, сондай-ақ оның толықтығы дәрежесі);

- басы және мойыны тұтастай (бастың салыстырмалы өлшемі адамның бойына қатысты анықталады);

- беті толықтай (оның бейімі көлденең және тік, көлденең және көлденең өлшемі, бетінің нысаны және тік өлшемі, негізгі бөліктердің өлшемі), оның бөліктері:

- маңдайы- контур, күйі, маңдай төбесі, қасы (көріну деңгейі, ені, биіктігі) болуы;

- қастары – көз саңылаулары және бір-біріне қатысты орналасуы бойынша;

- көздер - түсі, саңылауларының пішіні (контур);

- жоғарғы қабақтың бекітілген бөлігін, көзге көрінетін орындарға байланысты көрінісі;

- жақ беті - бет контуры бойындағы бет жағының ауырлық дәрежесі;

- мұрынның биіктігі, мұрының ені, мұрының артқы жағының сипаттамасы, мұрынның контуры мен ұзындығы, мұрынның пішіні мен ерекшеліктері, көлденең мұрынды негізі;

мұрынның қанаттары - биіктігі, қалыңдығы, олардың бүктемелерінің және төменгі бөліктерінің ауырлық дәрежесі;

- ауызы - оның мөлшері, ауыз айырмашылық сызығының контуры, аузының бұрыштары;

- ерні - жоғарғы ернінің биіктігі, еріннің шығу сызығы, еріннің шекарасының ені, ауыз қуысының (сүзгісі) контурлары мен ерекшеліктері, еріннің шығу сызығы, еріннің түсі;

- тістің өлшемі, тістің контуры, тіс ақаулары, тіс протездерінің болуы, тістер арасындағы қашықтық;

- жалпақ ені, профилі, контуры (геометриялық пішінде);

- құлақ қалқандары - салыстырмалы өлшемі, тік орналасуы, сынуының дәрежесі және сипаты, пішіні (контуры) бойынша; құлақ қалқаны - ені бойынша, өрілме - орналасуы, сырғалық шеті - контурға, сыртқы жағында, бүйірге қатысты, жоғарғы жағында, артқы жағында, бұралудың бір бөлігі - дөнестерінің және қалыңдығының болуы, нысаны мен орналасуы;

- тұлғаның шашы - мұрты, сақал, (түсті), мөлшері, пішіні, ені, стилі;

- терісі - жалпы реңі және түсі, бетінің түрі, жағдайы және терінің жекелеген элементтері, тату-түрі, үлгісі, қолы, орналасуы, түсі, өлшемі, құрылымы;

- мойын - қалыңдығын, ұзындығын, білігінің дәрежесін және мойнындағы тері қабаттарының орналасуын, жұтқыншағының немесе «адамдық алмасының» көріну дәрежесі;

- иық - салыстырмалы өлшемі, пішіні, орны, симметрия дәрежесі;

- көкірек - кеудеге арналған формасы, оның ені (әйелдің өлшемінде);

- арқасы - артқы жағы мен оның орналасуы, күйі, пішіні, орны мен өлшемі;

- қолдың өлшемі, саусақтардың ұзындығына қатысты пішіні, қалыңдығы, қол тамырларының және олардың пішіні, тамырлардың қалыңдығы мен конфигурациясы; қолдың ерекшеліктері - саусақтардың және олардың бөліктерінің болмауы және қисықтары, тырнақтардың ауытқулары;

- аяғы - өлшемі, табанның өлшемі, пішіні, табаның орналасуы, ерекшеліктері бойынша зерттеледі;

г) биологиялық (экскрециондық) - бөлуді зерттеудің нәтижелері адам денесі;

е) функционалды:

- әдеттегі күйі - мүсіні (бастың, кеудедің, иығының күйі) - әскери тұрғыдан, еңкейіңкіріген, тұзу;

- жүрісі - жылдам, баяу, серпінді, араласып, соққыға салынып, секіріп;

- бет әлпеті - ымдауы (эмоционалдық күй) - таң қалдырылған тұлға, мылқау, күлкілі және т.б. ;

- артикуляция - әр сөйлеу дыбысы ернінің белгілі бір қозғалысына сәйкес келеді, күшті және төмен өрнек бар;

- қол сермеуі – қару мен иықтың қозғалысы (тез, жігерлі, жоқ);

- тұрмыстағы әдеттер - қолдың, бастың, аяқтың адамның кез-келген үй шаруасымен қозғалысы;

- арнайы дағдылар (қабілеттер) - кәсіби немесе өзге де қызметтегі белгілі бір іс-әрекеттерді орындау кезінде әдеттегі қозғалыстар;

- сөйлеу - түрі (әдеби және әдеби емес); стиль - кеңсе, үй шаруашылығы;

лексика - бай, кедей, орташа; сөйлеу жылдамдығы - біртекті, үзіліссіз, ауыспалы; сөйлеу нысаны - қысқа, ұзақ, анық, шатастырылған, қарапайым және күрделі; диалект, екпін, сөйлеу патологиясы;

- дауыс - дауыс түрі (төмен, орташа, жоғары), дауыс шкаласы (өткір, жұмсақ, лирикалық, дауыспен, жылы), дауыс көлемі (қатты, орташа, төмен);

е) психофизиологиялық (психологиялық портрет) адамның психикалық конституциясына негізделген психикалық жай-күйінің тұрақты жеке ерекшеліктерінің тіркесімі.

Оларды ажыратуға болады:

- темперамент - эмоционалды (ағартушылық), икемді (жеңіл, үйлесімді, динамикалық (белсенді), лайықты (жылжымалы), статикалық (тегіс), инертті (қатты) және сезімтал (сезімтал);

- қояншық мінезді (жарылғыш), импульстік (белсенді), маневрлік (ыңғайлы), ыңғайлы (жұмсақ), дұрыс (сыпайы), сыни (дискриминациялау), сезімтал (сезімтал);

- мінез-құлық (мінез-құлық стилі) - мәнерлі (экспрессивті), күрделі (көрінетін), қызықты (манипулятивті), ымыраға келу (ымырашылық), сыпайы (нәзік), депрессиялық (депрессия);

г) кәсіпқой - кәсіп немесе мамандықты көрсете отырып:

- сыртқы адамның денесінің бетіне немесе оның жеке бөліктеріне (ауру, тырнақтың астында, бас терісіне, және т.б.) орналасқан сыртқы кәсіптік белгілер;

- адам органының ішкі органдарында анықталған ішкі кәсіптік белгілер; олар денені секциялы зерттеуі, әдетте, табылған;

и) ерекше белгілері мен қасиеттері (белгілер мен элементтердің туа біткен және пайда болған ауытқулар (аномалия));

к) жарқын белгілер (анатомиялық және функционалды басым, ең тән).

2. Ілеспе белгілері мен қасиеттері (адам денесінен бөлінетін):

а) жиі тасымалданатын - киім, аяқ киім, бас киім;

б) уақытша тасымалданатын - зергерлік бұйымдар, кішігірім киім элементтері, сондай-ақ сыртқы көріністі (немесе олардың бөліктерін, заттарын) үшін пайдаланылатын заттар;

в) ерекшеліктері мен қасиеттері;

г) жарқын құбылыстар (ерекше стильдегі киім және т.б.).

3.3 Субъективті портретті дайындау кезінде сыртқы белгілерді сипаттаудың ережесі

Сыртқы көріністерді сипаттау, криминалистикалық портреттік сараптама немесе зерттеулер жүргізу, сондай-ақ субъективті портреттерді құрастыру, «ауызша портрет» ережелеріне сәйкес сәйкестендірілген сәйкестендіру белгілерін зерттеу және сипаттау ережелері. Бұл белгілі бір ерекшеліктің

эртүрлі түсіндірулерін жояды, барлық сипаттаманы белгілі бір жүйеге айналдырады және қандай да бір сипатты зерттеуді ұмытпауға мүмкіндік береді. Ережелер сыртқы элементтердің және олардың белгілерінің анықталған элементтерін түзетуді талап етеді:

Толық көлемде. Сипаттаманың толықтығы зерттелген объектілерде көрінетін барлық көріністердің толық белгіленуі болып табылады: жалпы физикалық, функционалды, анатомиялық, ілеспе. Сараптама, негізінен тексерілген адамдарға арналған кеудеге қатысты суреттелгендіктен, бұл ереже адамның бетінің анатомиялық ерекшеліктерін сипаттағанда әсіресе мұқият байқалады.

Міндетті таңдау ерекшеліктерімен. Адамның сыртқы белгілерінің пайда болуын криминалистикалық идентификациялық анықтау сыртқы көріністің, кішігірім элементтердің, түрлі аномалиялардың, деформациялардың, арнайы көрініс элементтерінің (ерлер, соқырлар), көрнекті іздері бар хирургияның, жарақаттардың, тату-суреттер белгілері және т.б.

Белгіленген тәртіпте. Осылайша, қамауда сарапшыны алдын ала зерттеу нәтижелерін сипаттағанда, алдымен жалпы физикалық белгілер (жынысы, жасы, антропологиялық түрі және т.б.) жазылады, содан кейін функционалды ерекшеліктер (бет-әлпеті, поза, поза және т.б.) - аяқтау, - ілеспе белгілер (киім және өзге де киім-кешек); жеке зерттеуді сипаттағанда - анатомиялық белгілер. Әдетте, бұл белгілер арнайы даму кестелерінде жазылады.

Бірізділік принципі адамның сырт келбетінің элементтерін жоғарыдан төменге, жалпыдан нақты мәнге дейін сипаттауды білдіреді. Мысалға, келбет белгілері пайда болғанда алдымен тұлғаның басы, шашы, беті, содан кейін бет элементтері келесі ретпен белгілейді: маңдай, қас, көз, мұрын, бет жағы, бет жағы, ауыз, жоғарғы ерні, төменгі ерін, иек, төменгі жақтың бұрыштары. Одан кейін - мойын, иық, кеуде, іш, арқа, жамбас, аяқ-қолдары.

Сонымен қатар, әрбір анатомиялық элемент белгілі бір ретпен зерттеледі: біріншіден, оның қатысуымен, мөлшерімен, мөлшерімен, тығыздығымен, содан кейін - пішіні, контуры, күйі, сөйлеу дәрежесі, түсі (реңі) – зерттелген элементтің ерекшеліктері. (Бұл сипаттамалар келесі дәрісте детальді сипатталған).

Арнайы терминологияны қолдану. Бұл ереже сыртқы келбет элементтері мен олардың белгілерінің сипаттамалары біркелкілігін қамтамасыз етеді.

Қылмыстың ашылуы мен тергеу практикасында пайдаланылатын адамның сыртқы келбетін көрсету әдетте субъективті және объективті болып бөлінеді.

Субъективті салыстырулар адамның немесе оның қалдықтарының басқа тұлғаның көзбен көруі (байқауы) нәтижесінде туындайды. Кейде байқау пайда болған ақыл-ойдың бейнесін материалдық тұрғыдан бекітілген түрде (сипаттама, сурет) көбейту арқылы толықтырылады.

Субъективті салыстырулар мыналарды қамтиды:

- ойда қалған бейне бойынша;
- сипаттама;
- субъективті портрет.

Зиянды бейнені тікелей қолдануға болады (зардап шегушілерді анықтауда) және жанама түрде, ол субъективті көрсету түрінде жүзеге асырылады (сипаттама, субъективті портрет жасау).

Кейде орнатылатын адамның сыртқы көрінісін қайта жазу қиын. Мұндай жағдайларда субъективті портрет жасау ұсынылады.

Субъективті портреттерді басқа тұлғаның (жедел қызметкерлер, тергеушілер, мамандар) ақыл-ойының бейнесі немесе оның айғақтарына сәйкес жасай алады. Дегенмен, субъективті кескіндео тек қана шамамен ұқсас, келбетті ойда қалған бейне бойынша еске түсіру керек.

Қазіргі заманғы криминалистика практикасында субъективті портреттердің төрт негізгі түрі белгілі:

1) салынған;

2) композициялық-салынған (типтелген суреттер кешенімен құрастырылған);

3) композициялық фотографиялық (әртүрлі тұлғалардың фотосуреттерінің фрагменттерінен жасалған);

4) кешенді немесе «тірі».

Субъективті портреттің соңғы үлгісі оның шығарылуының ерекше әдісімен байланысты: көрнекі куәлікке сәйкес, іздестіруге ұқсас адам қойылады, ол содан кейін суретке түсіріледі.

Субъективті портреттер жасау үшін түрлі техникалық құралдар пайдаланылды. Қазіргі заманғы тәжірибеде композициялық фотографиялық портреттерді алу кезінде полипроекторлар жиі қолданылады. Композициялық-түсірілген портреттер «Айдентикит» қағидасы негізінде құрылғының көмегімен алынған: ИКР-2 (сызбалардың сәйкестендіру жиынтығы) және оның модификациясы - «Портрет». Әзірше субъективті портреттер өндірісі үшін компьютерлік жүйелер («Фоторобот», «Портрет») пайдаланылады. Қолданбалы портрет түріне және пайдаланылатын техникалық құралдардың түріне қарамастан, олардың өндірісінің бүкіл үрдіс үш кезеңнен тұрады: дайындық, нақты өндіріс және рәсімдеу.

Дайындық кезеңі барысында куәгерлердің жеке ерекшеліктері зерттеледі, қабылдау шарттары, жұмысқа қолайлы жағдайлар жасалады, іздестірілетін тұлғаның пайда болуының ерікті сипаттамасы жазылып, өндіріске техникалық дайындық жүргізіледі.

Субъективті портреттің шынайы өндірісінің кезеңі портреттің бастапқы нұсқасын дайындауды, оның бөлшектерін нақтылауды, портреттің екінші нұсқасын және ақырында, куәгердің қабылдауын қамтиды.

Қорытынды рәсімдік кезеңде портрет шығаруға бағытталған іс-шаралар жүргізіледі: портреттің аралық және түпкілікті нұсқаларының фотосуреттері орналастырылған оған қоса берілген фотосуреттері түпкілікті нысаны жасалады. Анықтаманы барлық қатысушылары қабылдайды.

Субъективті портреттердің маңызы өте жоғары, себебі олар адамның сыртқы келбетін қалыптастыруға мүмкіндік береді және іс жүзінде фотосуреттерді ауыстырады.

Объективті кескіндер - бұл жеткілікті дәлдікпен және толықтығы бар бейне көріністерін, рентгенді түсірілімдері, өлім маскаларын және т.б. адамның сыртқы келебетінің пайда болуын көрсететін фотосуреттері табылады.

Қорытынды

Қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық түрленулерді түбегейлі сүйемелдейтін қылмыстар санының елеулі түрде ұлғая түсуі қылмыстарды ашу және тергеп-тексеруде аса тиімді әдістер мен құралдарды қолдануды талап етіп отыр. Портреттік зерттеулер, сондай-ақ басқа да криминалистикалық зерттеу ғылыми әдістермен белгіленген белгілі бір тәртіппен жүзеге асырылады. Криминалистикалық зерттеу жалпы басшылық қағидаттары мен тәсілдері бойынша жүзеге асырылады және төрт кезеңнен тұрады: дайындық немесе алдын-ала зерттеулер, аналитикалық немесе бөлек-бөлек зерттеулер, салыстырмалы зерттеу сатысы және (жинақтаушы) зерттеудің бағалау сатысы.

Бүкіл зерттеу процесін жекелеген кезеңдерге бөле отырып, әртүрлі техникалық әдістермен ғана емес, диагностикалау мен идентификациялау процесінде шешілетін міндеттермен де шектеледі. Барлық кезеңдерді өткізудегі қатаң дәйектілік анықталған белгілерді дұрыс талдауға және оларды кешенді және терең бағалауға негізделе отырып, зерттеу нәтижелеріне негізделген тұжырымдарды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл сапалы криминалистикалық зерттеудің қажетті кепілі.

Неғұрлым маңызды және бүгінгі таңда жалпы әдістемелік сұрақтарды қарастыра отырып, қандай да бір нысанның түсінігі сараланушы топтармен байланысты екенін, өзінің диалектілік байланысында жалпы- жеке бір реттік екенін білдік.

Ішкі істер органдары үшін мамандарды даярлау деңгейіне қойылатын талаптардың күшейе түсуі Қазақстан Республикасының ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы қылмыстарды ашу және тергеуді техникалық-криминалистикалық қамтамасыз ету кафедрасының профессорлық-оқытушылық құрамының алдында тек қана пәнді оқытудың әдістемесін жетілдіре түсуді ғана емес, сонымен қатар суық қаруды криминалистикалық зерттеу саласында зерттеулер жүргізудің жаңа әдістемелерін жасап шығару, сондай-ақ қолдағы бар материалдарды сауатты компиляциялау бойынша міндеттерді қойып отыр.

Оқу құралы Қазақстан Республикасының ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы криминалистика кафедрасының келесідей профессорлық-оқытушылық құрамымен дайындалды: кафедра бастығы, заң ғылымдарының кандидаты, доцент, полиция полковнигі А.Б.Жакулин; кафедра профессорлары: заң ғылымдарының кандидаты, полиция полковнигі А.Г.Еленюк, заң ғылымдарының магистрі, полиция полковнигі Б.С.Телемисов; кафедра доценті, кафедра аға оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі, полиция майоры А.Ж.Жүнүсова; кафедра оқытушылары: заң ғылымдарының магистрі, заң ғылымдарының магистрі, полиция капитаны С.С.Шарипов.

Авторлық ұжым осы оқу құралының ішкі істер органдарының жас бастауыш мамандарына, сондай-ақ қызмет өткеріп жүрген мамандарға қылмыспен күрестегі басты да күрделі міндеттерді тиімді атқара білу бойынша өзінің көмегін тигізетініне сенімділік білдіреді.

Пайдаланылған әдебиет

Шакенов А.О. Криминалистика: Оқулық . Астана: Фолиант, 2008.-464б.

Нұрғалиев Б.М. Криминалистика: Оқулық. ҚР ІІМ Б.Бейсенов атындағы ҚЗИ, Қарағанды, 2005.-283б.

Аубакиров А. Ф. Криминалистическая цифровая фотография: Учеб. пос. / А. Ф. Аубакиров, С. Б. Коваленко. — Алматы: Аркаим, 2003. — 228 с.

Аубакиров А. Ф. Значение экспертизы в расследовании преступлений: Учеб-метод. пос. / А. Ф. Аубакиров, А. Я. Гинзбург, Ю. Д. Лифшиц. — Караганда: КВШ МВД СССР, 1991. — 100 с.

Зинин, А.М. Криминалистическая фотопортретная экспертиза: учеб. пособие / А.М. Зинин, Л.З. Кирсанова; под ред. В.А. Снеткова, З.И. Кирсанова. — М.: ВНКЦ МВД СССР, 1991.

Зинин, А.М. Руководство по портретной экспертизе: учеб. пособие / А.М. Зинин. — М.: ЕКСМО, 2006.

Криминалистическое описание внешности человека: учеб. пособие / В.А. Снетков [и др.]; под ред. В.А. Снеткова. — М.: Щит-М, 1999.

Портретная экспертиза: учеб.-практ. пособие / под ред. А.М. Зинина. — М.: Издательство «Экзамен», 2004.

Снетков, В.А. Габитоскопия: учебник / В.А. Снетков. — Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1979.

1 Основы идентификации личности по признакам внешности

1.1 Краткий очерк истории отождествления личности по признакам внешности

Из всего многообразия выполняемых в криминалистических подразделениях исследований как значимую и наиболее сложную можно выделить портретную, которая представляет собой вид криминалистических исследований, проводимых в целях установления личности по признакам внешности, запечатленным в объективных материальных отображениях, с помощью специально разработанных методов исследования. Значение ее состоит в том, что при указанной форме криминалистической идентификации личности устанавливается тождество не вещественных доказательств, а конкретного человека. Это, в свою очередь, способствует получению ценной дополнительной информации для оперативных работников и установлению истины по делу.

Сложность проведения криминалистического портретного исследования обусловлена: изучением большого количества элементов (около 50) и признаков внешности (более 200), имеющих только на лице человека; необходимостью оценки множества факторов, влияющих на достоверность отображения безвозвратно изменяющихся признаки внешности человека; трудоемкостью сравнительного исследования, при проведении которого, в зависимости от конкретных объектов, рекомендуется применять до восьмидесяти традиционных методов сравнения с обязательным иллюстрированием в фототаблице; особенностями оценки выявленных признаков внешности с учетом влияния наследственности на их передачу от одних родственников другим (от родителей к детям), существование близнецов; признаки внешности и методика их исследования разработаны только для лиц мужского пола в основном зрелого возраста европеоидной и монголоидной рас и совершенно не определены для лиц женского пола, представителей негроидной расы, а также лиц мужского пола европеоидной и монголоидной рас подросткового и пожилого возраста.

Поэтому только добросовестное отношение к изучению рекомендованной литературы и выполнению практических заданий поможет приобрести прочный фундамент теоретических знаний и практических навыков, необходимый для проведения такого вида криминалистических исследований.

Отождествление личности по признакам внешности имеет давнюю историю развития. Первые способы регистрации и опознания преступников по их внешнему облику представляли собой "варварские методы членовредительства - калечение и клеймение. Они сводились к неизгладимым физическим изменениям и обезображениям на теле человека в виде:

- лишения его некоторых частей тела, например уха, носа, руки;

- нанесения на тело знаков (клейм) куском раскаленного металла, после прижигания, которым на коже оставались глубокие шрамы, дававшие в своем сочетании какое-нибудь изображение.

Ворам и клятвопреступникам в России (по Артикулу воинскому 1717 года), а также во многих европейских государствах отсекали пальцы или их суставы на правой руке. Воров-рецидивистов, лиц, совершивших тяжкое преступление, в России, Германии и Франции метили отсечением носа или вырезанием ноздрей. В Японии вплоть до XX века ворам отрезали уши, а разбойникам - нос.

Клеймение было более разнообразным, чем калечение. Большое распространение получило клеймение рук и лица. В Греции и Риме опасным преступникам метили руки буквой "Q", дезертирам - императорскими инициалами, совершившим тяжкое преступление и убийцам - буквой "F".

В России фальшивомонетчикам, бунтовщикам, ворам по Двинской грамоте XIV в., а также по указам XVII в. (1691 и 1692 гг.) делали "пятнание", представлявшее собой клеймо на лбу и щеках в виде прямоугольника с читаемыми в нем буквами: «Б» - бунтовщик, «В» - вор. Государственных преступников, убийц и разбойников по указам Петра I от 1700, 1708, 1712, 1715 годов клеймили изображением орла. Ссыльнокааторжных мужчин и ссыльнопоселенцев до введения судебной реформы (1863 г.) метили соответственно сочетаниями букв «СК», «КАТ», «СП» на щеках, лбу, спине, груди и плечах.

Калечение и клеймение не только преследовали цель регистрации преступников, но и являлись своего рода наказанием. Так, один из видов клеймения представлял собой приложение к туловищу раскаленного куса железа с рельефным изображением, по которому с силой ударяли, прожигая тело до костей. В другом случае использовали пластину с медными иглами, составляющими в совокупности какой-либо знак, после чего следы уколов, обычно на груди и плечах, натирали краской.

В книге «Уголовная техника» Р. Гейндль приводит сведения о том, что еще за 300 лет до нашей эры в Египте существовал метод фиксирования физических признаков внешности человека по систематическому описанию «особых примет», носивший название «Кулай-Пулай». Это описание двух видов: подробное (кулай) и краткое (пулай). Подробное состояло из следующих данных: имя, возраст, рост, фигура, цвет кожи, глаз, волос, форма лица, носа и уха, размеры отдельных частей лица, особые приметы — родинки, бородавки, шрамы, пятна на лице и теле. В кратком описании обозначались только возраст и особые приметы. Таким образом, уже в глубокой древности делались попытки фиксации внешности человека описательным методом.

Для фиксации примет осужденных преступников в конце XVIII века в России ввели реестровые книги. Но описание внешности производилось неполно и неточно, что крайне затрудняло розыск и опознание преступника.

Впервые систематическое опознание личности по признакам внешности в борьбе с преступностью использовал основатель французской криминальной полиции «Сюртэ» (1799 — 1811 гг.) Эжен Франсуа Видок. Обладая редкой

зрительной памятью, Видок часто посещал тюрьмы, где рассматривал заключенных, запоминая их внешность. Так же поступали и другие инспекторы. Они приказывали водить вокруг себя арестантов, чтобы, подобно шефу, запоминать преступников в лицо. «Парад» был самым распространенным методом выявления заключенных, имевших ранее судимость, или идентификации разыскиваемых преступников, отбывающих срок по другому делу.

Видок создал архив, в котором были собраны сведения обо всех известных полиции преступниках. На каждого заводили карточку (всего их насчитывалось около 5 миллионов), в которой фиксировали имя, судимость и признаки внешности. В поверхностных и кратких, а потому не всегда понятных для других описаниях чаще всего повторялось: «высокого», «среднего», «низкого» роста, «лицо обычное», «особых примет нет», что подходило к тысячам людей.

Со второй половины XIX в. делается немало и других попыток установления личности по внешнему облику. В 1860 году Стивенс — начальник тюрьмы в Лувене (Швейцария) - начинает измерять отдельные части тела заключенных, записывая результаты в регистрационные карты.

С января 1874 года Парижская полиция стала составлять альбомы фотографий преступников для их опознания. При Берлинской уголовной полиции подобная практика была впервые введена в 1876 году. Обширный каталог фотографий лиц (64 тома, примерно 60 тысяч снимков), распределенных по основным категориям преступлений, способствовал опознанию преступников, в основном рецидивистов, уличаемых свидетелями или пострадавшими. Многие управления полиции Германии располагали в то время фототеками.

В марте 1879 г. чиновник Парижской полиции А. Бертильон предложил свою систему регистрации преступников. Он был сыном вице-президента Антропологического общества Парижа доктора Луи Адольфа Бертильона и внуком известного естествоиспытателя и математика Ахилла Гайара. Видя, как его отец проводит антропометрические измерения больных с научной целью и в то же время наблюдая необыкновенные трудности в установлении личности неизвестных преступников, молодой Бертильон разрабатывает антропометрическую систему регистрации и опознания преступников, в короткое время достигающую «поразительных результатов, вполне доказавших пригодность новой математически точной и гуманной системы, важность которой была впоследствии признана всем цивилизованным миром».

Для установления личности А. Бертильон предложил производить измерения длины и ширины головы, горизонтального расстояния скуловых костей, длины и ширины правого уха, длины левой ступни, длины среднего пальца и мизинца левой руки, длины левого предплечья, длины распростертых рук, роста человека стоя и сидя.

Полученные цифры записывались на особых картонных бланках. Помимо указанного, в эти бланки вносились: краткая биография, сведения о судимости, цвет волос, бороды и радужной оболочки левого глаза, причем для определения

последнего создали специальную таблицу, где цвета были разделены на семь групп, в каждую из которых входило более десятка оттенков. Кроме того, в данные бланки записывались и все особенности внешности измеряемого человека.

Главные обоснования измерений Бертильона таковы:

- скелет взрослого человека (после 21 года) почти не изменяется. Незначительное увеличение роста или же, вернее, бедренных костей, которое иногда происходит до 24-летнего возраста, всегда можно вычислить:

- трудно и почти невозможно найти два лица со схожими скелетами;
- измерения отдельных частей человеческого тела вполне по силам произвести при помощи самых простых приспособлений.

- это дает возможность в любом случае определить конкретное лицо точным математическим методом.

А. Бертильон создал целую антропометрическую систему регистрации и опознания преступников, в которой собственно антропометрию дополняли: фотоснимки лица в профиль и анфас, подробное "научное и практическое" описание признаков внешности определенного человека, подробный перечень особых примет.

В 1882 году парижская префектура ввела в порядке опыта систему уголовной регистрации, предложенную Бертильоном. В 1885 году на XI международном пенитенциарном конгрессе в Риме криминалисты ряда государств ознакомились с указанной антропометрической системой.

В 1888 году антропометрию одобрило и санкционировало французское правительство. Получив официальное признание, она становится ведущей системой регистрации преступников во Франции. Впервые в истории человечества была создана определенная система уголовной регистрации, основанная на научных данных и сделавшая возможным опознание личности преступника, ранее задержанного по ней.

Эта система стала бурно распространяться в виде антропометрических бюро, созданных не только в европейских государствах, но и в Америке, Африке и Индокитае, особенно в колониях. В конце XIX - начале XX веков сеть этих бюро, раскинутая по всему свету, представляла уже международную антропометрическую организацию преследования нарушителей закона.

В России антропометрия впервые введена в Петербурге в 1890 году. В дальнейшем открылось 12 антропометрических бюро (или, как их в то время называли, — станций), что, разумеется, недостаточно для обширной территории Российской империи. И там, где их не было, измерения производились не по системе Бертильона и не специальными инструментами, а произвольно.

Несомненно, антропометрическая система явилась большим шагом вперед в деле регистрации и отождествления личности. Однако, оценивая достоинства, следует указать и на серьезные недостатки, не позволившие ей сохраниться до настоящего времени.

Во-первых, антропометрическую систему Бертильона нельзя применять к несовершеннолетним по причине незаконченности их роста и к женщинам из-за соображений этического характера.

Во-вторых, при неоднократном измерении одного и того же лица получалась определенная разница, что неизбежно вело к ошибкам при идентификации личности. Бертильон, предвидя это, создал таблицу допустимых колебаний в цифрах при неоднократном обмере одного и того же человека.

В-третьих, оставалось спорным утверждение о том, что в 21 год рост человека абсолютно прекращается. Одни врачи утверждали, что это наступает в 30-летнем возрасте, другие — 35-летнем, а Пфитцнер (Страсбург) полагал, что прекращение роста человека приходится лишь на сороковой год жизни.

В-четвертых, необоснованным считается и утверждение Бертильона о том, что для идентификации личности достаточно подвергнуть лицо только одиннадцати измерениям. Например, Вайсбах считал, что надо производить 42 измерения, Петри — 29, Шмидт — 60. В России дополнительно определялись расстояние от уха до переносицы (в Московской сыскной полиции), ширина плеча и высота носа (в Петербургской полиции).

В-пятых, повсеместному распространению антропометрической системы регистрации преступников, вопреки утверждениям самого Бертильона, мешали громоздкость специальных инструментов, их сложность и дороговизна.

В-шестых, большую трудность представлял розыск прежней регистрационной карты преступника вследствие преобладания средних размеров элементов лица и частей тела.

И в-седьмых, многочисленные обмеры, проводившиеся в течение длительного времени, доставляли определенные неудобства. Однако антропометрия в качестве основной системы уголовной регистрации в большинстве стран применялась около 15—20 лет, пока ее полностью не вытеснила дактилоскопия.

А. Бертильон видел недостатки своего метода отождествления личности и поэтому уже в 1885 году предложил его сначала в качестве дополнений к антропометрии, а затем к ставшей самостоятельной, системе словесного описания примет при помощи специальных сокращенных выражений и производил последовательный анализ профиля, фаса, прочих особенностей описываемого человека, которую назвал «словесным портретом». Бертильоновская схема включала в себя описания цвета, размеров, форм и других особенностей определенных частей тела.

В то время фотоснимки изготовлялись произвольно, что затрудняло их «сличение», розыск и отождествление по ним интересующих правосудие лиц. Бертильон разработал систему сигналетической фотографии с соблюдением определенных, строго установленных правил, для чего ему пришлось сконструировать даже специальную фотоустановку. Каждый преступник фотографировался в фас и профиль, обязательно в 1/7 часть натуральной величины. Ретуширование фотоснимков не допускалось. Словесный портрет и

сигналетическая фотография использовались и для регистрации преступников, и для их опознания.

В настоящее время все страны взяли метод сигналетической фотографии на вооружение. Что же касается словесного портрета, то его применение на практике оказалось чрезвычайно сложным, так как Бертильон провел слишком подробную классификацию примет. Только для описания носа его схема устанавливала 22 признака. Поэтому криминалисты, в частности Рейсе, Кавальори, Шнейкерт и другие, занялись усовершенствованием данного метода.

Следует отметить, что значительные заслуги в дальнейшей разработке признаков внешности, методов и приемов идентификации личности по внешнему облику принадлежат советским ученым.

В 1924 - 1925 годах издаются первые советские пособия и переводы по словесному портрету для работников уголовного розыска.

В 1928 г. выходит книга И. Н. Якимова «Опознавание преступников» с кратким описанием истории отождествления личности по признакам внешности и попыткой создать «единое систематическое учение о регистрации физических примет человека» под названием «Сигналетика».

В 1931 г. опубликована работа Н. Д. Вороновского «Уголовная техника», в которой автор рассматривает различные случаи идентификации лиц по их фотографическим снимкам и разрабатывает некоторые методы их сравнения.

В довоенных изданиях в основном уделялось внимание использованию метода "словесного портрета" в целях опознания преступников и ничего не говорилось о его применении в экспертном отождествлении личности по фотокарточкам.

Вопросам идентификации личности по признакам внешности посвящали в шестидесятых годах свои работы ученые-криминалисты А. И. Пересункин, З. Г. Самошина, П. П. Цветков, В. П. Петров, В. А. Снетков. В середине прошлого столетия наиболее активно развивают криминалистическое учение о внешнем облике человека профессора В. А. Снетков и З. И. Кирсанов, кандидаты наук А. М. Зинин и П. Г. Орлов, криминалисты-ученые И. Ф. Виниченко, Л. З. Кирсанова и др. В 1979 г. вышел в свет первый учебник по данной отрасли знаний «Габитоскопия» под редакцией профессора В. А. Снеткова.

Современный этап истории отождествления личности по признакам внешности отмечен кибернетизацией экспертного исследования на основе применения ЭВМ, вероятностно-статистическими методами оценки признаков внешности, графическими идентификационными алгоритмами, аналитическим методом сравнения фотоизображений.

1.2 Идентификация личности по признакам внешности, свойства внешности человека

Отождествление личности по признакам внешности является одним из видов криминалистической идентификации, базирующейся на философских категориях тождества и различия.

Тождество - это равенство объекта с самим собой в различных проявлениях и состояниях, его неповторимость и отличие от любых других объектов, в том числе и себе подобных. Другими словами, нет в мире двух предметов или двух людей, которые были бы тождественны между собой. На этом основана криминалистическая идентификация вообще и идентификация личности по признакам внешности в частности.

Таким образом, неповторимость объектов материального мира является одной из главных предпосылок идентификации личности по внешнему облику, которая и предопределяет основное свойство внешности — ее индивидуальность.

Индивидуальность обусловлена огромным количеством признаков внешности и бесчисленностью вариантов этих признаков. К примеру, простой подсчет показывает, что наиболее крупных элементов на лице человека насчитывается около тридцати. Каждый из них, при производстве портретных исследований, исследуется в среднем по пяти - семи характеристикам (количеству, величине, форме, контуру, положению, цвету (тону), степени выраженности, особенностям). Поэтому легко представить невозможность существования двух людей с абсолютно одинаковым комплексом (или совокупностью) признаков внешности, имеющих только на их лицах.

Все объекты материального мира находятся в непрерывном движении. Не является исключением и внешний облик человека, в течение жизни постоянно претерпевающий изменения вследствие воздействия множества факторов, которые при проведении фотопортретной экспертизы можно условно разделить на две большие группы:

1. Факторы, влияющие на достоверное отображение признаков внешности на фотоснимках:

а) фотографические (освещение при съемке; положение головы фотографируемого относительно фотоаппарата; используемые оптические системы; характеристики фотоматериалов; резкость изображения; условия экспонирования при съемке и фотопечати; состав, концентрация, температура и длительность проявления негатива и позитива; способ получения фотоснимка; процесс сушки позитива; применение ретуши; наличие вуали; репродуцирование);

б) характеризующие состояние внешности фотографируемого в момент съемки (выражение лица; искусственные изменения внешности без хирургического вмешательства: применение париков, приклеивание усов, бород; туалет головы и лица, в том числе тупа);

в) обусловленные спецификой использования и хранения фотоснимков (различные дефекты и следы физического и химического воздействия).

Факторы, изменяющие признаки внешности (безвозвратно).

К ним относятся возрастные, патологические (включены условно, так как изменения внешности человека, в зависимости от вида и течения болезни, бывают как временными, так и постоянными), косметико-хирургические и посмертные изменения внешности.

Существенная разница состоит в том, что факторы первой группы влияют на объективность передаваемой с помощью фотоснимка информации, и после их воздействия лицо «приобретает первоначальный вид». Факторы второй группы изменяют признаки внешности, в основном, безвозвратно.

Таким образом, относительная устойчивость объектов и явлений материального мира - это вторая основная предпосылка идентификации личности по внешнему облику, предопределяющая второе основное идентификационное свойство внешности человека - ее относительную устойчивость.

Взаимозависимость объектов материального мира, возможность одних объектов отображать свои свойства на других в виде индивидуальной совокупности внешне проявляемых признаков — это третья предпосылка идентификации личности по внешнему облику, предопределяющая такое его основное свойство, как рефлекторность — способность отображаться в других объектах (материальных и идеальных).

К видам отождествления личности по признакам внешности относятся формы криминалистической идентификации.

По условиям проведения, процессуальному положению лиц, осуществляющих идентификацию, и значению полученных результатов отождествление личности по признакам внешности можно разделить на три вида:

- оперативное;
- судебно-следственное;
- криминалистическое (экспертное).

Оперативное отождествление личности по признакам внешности осуществляется в процессе проведения оперативно-розыскных мероприятий работниками уголовного розыска, участковыми инспекторами, милиционерами патрульно-постовой службы. Примером данного вида идентификации может служить сопоставление внешности проверяемого лица с отображением на фотокарточке предъявляемого им документа.

Судебно-следственное отождествление личности по признакам внешности проводит следователь или судья в процессе следственных или судебных действий. Характерный пример такого отождествления - предъявление устанавливаемого лица или его фотоизображений для опознания.

Криминалистическая (экспертная) идентификация личности по признакам внешности существует в формах криминалистической портретной экспертизы и медико-криминалистической портретной экспертизы.

В основу деления положено различие в субъектах и объектах исследования. Так, криминалистическую портретную экспертизу проводит эксперт-криминалист по объективным материальным отображениям признаков внешности человека, к которым относятся: фотоснимки, кинокадры, фотоизображения, выполненные типографским способом, и т. д.

Медико-криминалистическая портретная экспертиза является комплексной, требующей познаний в области судебной медицины, анатомии, антропологии, антропометрии, криминалистики. Ее объектами обычно выступают рентгеновские снимки черепа или других костных останков человека.

1.3 Понятие, система, задачи, виды и правовые основания судебной

Криминалистическое учение о внешнем облике человека является отраслью знания науки криминалистики и вне ее практически не используется, поэтому - учение, и именно - криминалистическое, а во-вторых, предметом рассмотрения служат не только признаки внешности, но и элементы внешности, их свойства, характеристики и т. д.

У криминалистической портретной экспертизы давняя история. В первых работах по «словесному портрету» можно найти сведения о так называемом «сличении фотографических карточек», «сравнении по фотографиям». Однако, во всех этих трудах «идентификация личности по фотографическим снимкам» рассматривалась лишь как один из способов применения «словесного портрета».

На современном этапе развития криминалистического учения о внешнем облике человека, криминалистическое исследование имеет название - криминалистическое портретное исследование или портретная экспертиза, так как при проведении указанного вида криминалистического исследования устанавливается тождество объекта (в данном случае — человека) с помощью методов криминалистической идентификации, т. е. сам процесс производства исследования является чисто криминалистическим. К тому же работа над портретами с целью отождествления изображенных на них лиц может производиться отдельно от судебного разбирательства, например по заданию оперативных работников или же вообще вне связи с задачами правоохранительных органов. Тем не менее, во всех случаях указанного вида идентификации применяются методы криминалистического исследования. Термин «фотопортретная экспертиза» является более узким по отношению к «портретной экспертизе» и используется только в случаях исследования внешности лиц по фотоизображениям.

Криминалистическое учение о внешнем облике человека — это отрасль криминалистики, которая изучает закономерности, характеризующие природу внешнего облика человека (свойства, элементы и признаки), и разрабатывает методы и средства собирания, исследования, оценки и использования данных о внешности человека в целях решения вопросов, интересующих правоохранительные органы.

Криминалистическая портретная экспертиза — это вид криминалистической экспертизы, проводимый в целях установления личности

по признакам внешности, запечатленным в объективных материальных отображениях (как правило, фотоснимках), с помощью специально разработанных методов исследования.

Нельзя противопоставлять два понятия, так как судебно-экспертная и криминалистическая отрасль знаний является научной базой для производства экспертизы и криминалистических исследований, а экспертная и криминалистическая практика, в свою очередь, дает эмпирический материал для исследований, ставит задачи перед наукой, определяя направления ее развития.

Предмет науки в философском понятии — это определенная категория объективных закономерностей действительности, обуславливающих возникновение, состояние, тенденции развития и изменения специфической группы явлений, фактов, отношений.

Применительно к криминалистическому учению о внешнем облике человека «объективные закономерности действительности» можно разделить таким образом:

- закономерности, определяющие природу внешнего облика человека;
- закономерности, относящиеся к процессу его исследования;
- внутренние закономерности собственного развития.

Внешний облик человека - это совокупность зрительно воспринимаемых данных (пола, возраста, роста, цвета волос, глаз, характера походки, вида одежды и т. п.).

Природу внешнего облика человека составляют элементы внешности, их свойства и признаки. Элементы внешности - это любые выделенные в процессе наблюдения или изучения части внешнего облика человека (голова, рука, лицо, волосы, глаза, нос, походка, жестикуляция, очки, костюм и т. п. Каждый элемент внешности и облик человека в целом обладают многочисленными и разнообразными свойствами.

Свойство — это "философская категория, выражающая такую сторону предмета, которая обуславливает его различие или общность с другими предметами и обнаруживается в его отношении к ним. Свойство вещей внутренне присуще им и вне отношений к другим свойствам и вещам не существует.

Таким образом, элементы внешности, их свойства и признаки в совокупности составляют природу внешнего облика человека.

Учитывая все вышесказанное, можно сделать следующий вывод: криминалистическое учение о внешнем облике человека - это отрасль криминалистики, предметом изучения которой являются закономерности, определяющие: природу внешнего облика человека (элементы внешности, их свойства и признаки); методы и средства собирания (фиксации), исследования, оценки и использования данных о внешности человека в целях решения вопросов, интересующих правоохранительные органы; процесс собственного развития.

Предмет криминалистической портретной экспертизы:

- установление фактов (обстоятельств дела) с помощью специальных познаний эксперта и проведенного им исследования материалов дела (объектов экспертизы);

- является «информация, получаемая в результате исследования лицом, обладающим специальными познаниями о представленном следователем или судом объекте», которая служит для установления вышеуказанных фактов;

- стороны, свойства и отношения объектов, исследуемые экспертом специальными методами и средствами с целью получения информации, необходимой следователю или суду для установления фактов, имеющих доказательственное значение.

Предметом криминалистической портретной экспертизы - являются стороны, свойства и отношения внешности человека, исследуемые на материальных объективных отображениях лицом, обладающим специальными познаниями из области криминалистического учения о внешнем облике человека, с целью получения информации, необходимой следователю или суду для установления фактов, имеющих доказательственное значение.

Задачами криминалистического учения о внешнем облике человека являются:

- изучение закономерностей, характеризующих природу внешнего облика человека;

- разработка методов и средств собирания, исследования, оценки и использования данных о внешности человека в целях решения вопросов, интересующих правоохранительные органы;

- изучение процесса собственного развития.

При производстве идентификационной портретной экспертизы по фотоизображениям решаются две группы вопросов диагностического характера:

- пригодность к идентификации представленного на экспертизу портрета;

- характеристика таких комплексных (общефизических) признаков изображенного лица, как пол, возраст, телосложение, антропологический тип.

Диагностические исследования признаков внешности могут выполняться и не в связи с расследованием уголовного дела. Примером такого исследования может быть задача определения возраста изображенного на фотоснимке ребенка при проведении генеалогических изысканий, литературоведческих, музейных поисков. С помощью диагностического исследования может решаться задача определения типа близнецов, изображенных на фотоснимках, по признакам их внешности.

Диагностическое исследование может быть проведено в целях выявления некоторых функциональных признаков по видеоизображениям.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Из всего многообразия выполняемых в экспертных подразделениях экспертиз как значимую и наиболее сложную можно выделить портретную, которая представляет собой вид криминалистической экспертизы, проводимой в целях установления личности по признакам внешности, запечатленным в

объективных материальных отображениях (как правило, фотоснимках), с помощью специально разработанных методов исследования. Значение ее состоит в том, что при указанной форме экспертной идентификации личности устанавливается тождество не вещественных доказательств, а конкретного человека. Это, в свою очередь, способствует получению ценной дополнительной информации для оперативных работников и установлению истины по делу.

2 Методика проведения криминалистических габитоскопических исследований

Портретная экспертиза - это вид класса криминалистических экспертиз, проводимых в соответствии с положениями процессуального законодательства, в целях установления личности по признакам внешности, зафиксированным на различных объективных отображениях, и выполняемых с помощью специализированных методов исследования.

Цели назначения портретной экспертизы разнообразны. Ими являются: установление личности неизвестных преступников, свидетелей, подозреваемых; погибших, умерших - по неопознанным трупам; фактов принадлежности документов, удостоверяющих личность, их владельцам; розыска преступников и иных лиц. Цели назначения экспертизы определяются ситуацией, из которой возникла необходимость установления конкретного индивидуума, его связи с определенным событием.

Указанные разновидности портретной экспертизы проводятся в криминалистических подразделениях органов внутренних дел и учреждений Министерства юстиции по общей методике производства данного вида судебной экспертизы с учетом своих особенностей.

В данной лекции рассматривается только общая методика проведения криминалистической портретной экспертизы внешности живых лиц по их фотоизображениям.

Методика криминалистической портретной экспертизы — это система методов, приемов и технических средств, определяющая содержание и последовательность решения задач портретной экспертизы.

Так как мы рассматриваем портретную экспертизу, в рамках проведения следственных действий, следует использовать термин – криминалистическое портретное исследование. Однако, методика проведения как портретной экспертизы, так и криминалистического портретного исследования одинакова, последовательность и выбор методов тоже один. Поэтому в лекциях мы будем использовать термины такие как – портретная экспертиза.

Исходя из общепринятых требований методики проведения идентификационных криминалистических экспертиз, портретная экспертиза проводится постадийно. При этом выделяются стадии исследования:

1. Предварительное исследование материалов, поступивших на экспертизу
2. Детальное исследование (раздельное и сравнительное)
3. Оценка полученных результатов и формулирование выводов
4. Оформление результатов исследования

2.1 Назначение криминалистического портретного исследования

Правовым основанием производства портретного исследования является постановление следователя или определение суда о ее назначении. Экспертиза может быть проведена только в процессе предварительного следствия или судебного разбирательства, т.е. в период от возбуждения уголовного дела до вступления приговора в законную силу.

Исследование признаков внешности, отображенных на портретах, может осуществляться и до возбуждения уголовного дела, и не в связи с уголовным расследованием, например, по просьбам музеев, редакций газет, отдельных граждан. Такое исследование не является процессуальным действием и результаты его оформляются справкой эксперта или специалиста, а не заключением, хотя выполняются по тем же методикам, что и портретные экспертизы.

Назначение портретной экспертизы включает ряд действий следователя (суда) тактического, методического и организационного характера. В частности, следователь должен своевременно назначить экспертизу, подготовить в полном объеме материалы, направляемые на экспертизу, правильно составить постановление о назначении экспертизы и т. п.

От выбора времени назначения экспертизы нередко зависит эффективность расследования дела, особенно при обнаружении неопознанных трупов. Например, нередко установление личности трупа позволяет ограничить круг лиц, среди которых необходимо искать преступника, выяснить мотивы убийства.

В процесс назначения портретной экспертизы включается и работа эксперта со следователем, связанная с устранением недостатков в подборе материалов, неправильной формулировке задания эксперту, а также не полным указанием сведений об объектах идентификации. В качестве наиболее распространенных причин отказа от производства портретной экспертизы являются:

- низкая информативность фотоснимков - многие элементы внешности закрыты волосным покровом (волосами головы, усов, бороды);

- нарушение правил сигналетической (опознавательной) фотосъемки). Изображение общего вида человека (трупа), неправильное расположение головы относительно фокальной плоскости аппарата, отсутствие простого (сложного) туалета трупа и т.п.;

- представление несопоставимых для сравнения фотоизображений (один в фас, другой в профиль).

Выводы об отказе в производстве портретной экспертизы должны быть обоснованы, подкреплены рекомендациями по устранению причин отказа.

Объектами портретной экспертизы являются отображения внешнего облика человека, в качестве которых чаще всего выступают фотоснимки, видеокадры, полиграфические и репрографические изображения, а также рентгено снимки, посмертные маски (слепки), костные останки человека.

При проведении криминалистической идентификации по признакам внешности в качестве отождествляемого объекта выступает личность человека.

Идентификация производится с использованием различных отображений внешнего облика (фотоснимков, видеокадров, описаний и пр.). Эти отображения выступают в качестве отождествляющих объектов, носителей информации о признаках внешности.

Объекты каждого диагностического и идентификационного исследования подразделяются на диагностируемые и диагностические, идентифицируемые и идентифицирующие.

Фотографические портреты в судебно-портретной экспертизе подразделяются на специальные, документные, художественные и бытовые.

К специальным портретам относятся фотоизображения живых лиц (и трупов), изготовленные по правилам опознавательной (сигналетической) съемки. Они являются наиболее информативными объектами о признаках внешности человека, что обеспечивается единообразным их изготовлением с соблюдением разработанных в криминалистике правил (условий). Документными фотопортретами принято считать погрудные фотоизображения лиц, специально предназначенные для паспортов, удостоверений, воинских билетов и т. п. Они тоже изготавливаются по определенным правилам, относящимся к размеру, ракурсу съемки и освещению лица, гарантирующим высокое качество изображения, полноту и точность воспроизведения характерных признаков внешности. К художественным фотопортретам относятся фотоизображения человека как в полный рост, так и головы и лица, изготовленные фотографами - профессионалами и любителями. Они также производятся по определенным правилам применительно к отдельным жанрам фотографии в целях запечатления наиболее эффектных и оригинальных поз, мимики, выражения лица и положения тела, игры света и тени, специфической композиции снимка.

В портретной экспертизе решаются в основном диагностические и идентификационные задачи.

К диагностическим задачам относится определение комплексных или общефизических признаков, таких, как пол, возраст, тип телосложения, антропологический тип; определение по признакам внешности состояния здоровья человека путем выявления хронического заболевания, если оно изменяет эти признаки.

При решении диагностической задачи могут быть поставлены следующие вопросы: в одном или разных возрастах сфотографирован человек на представленных фотоснимках, если разным, то на каком фотоснимке изображен человек в более раннем возрасте. Какова возрастная группа изображенного на фотоснимке человека.

В качестве основной идентификационной задачи портретной экспертизы является установление тождества или различия лиц, изображенных на объективных отображениях внешнего облика человека. Интерпретации основной задачи зависят в каждом конкретном случае от обстоятельств дела и от состояния идентифицируемого объекта.

Наиболее типичными вопросами при решении идентификационных задач являются:

- не изображено ли на представленных фотоснимках (указываются индивидуализирующие признаки фотоснимков) одно и то же лицо; данный вопрос может быть сформулирован и так - одно или разные лица изображены на представленных фотографиях;

- нет ли среди лиц, изображенных на групповом фотоснимке, лица, фотоснимок которого представлен;

- не изображено ли на видеокадре лицо, фотоснимок которого представляется для сравнения;

- не изображено ли на фотоснимке неопознанного трупа то же самое лицо, что и на фотоснимке, представленном для сравнения;

- одно или разные лица изображены на фотографическом и рентгеновском снимках;

- не принадлежит ли череп, представленный на исследование, человеку, изображенному на фотоснимке (рентгеноснимке), представленном на экспертизу;

- одному или разным лицам принадлежат части головы, тела, изображенные на представленных фотоснимках.

2.2 Методика проведения криминалистического портретного исследования

Стадия предварительного исследования

Это первая стадия исследования, цель которой состоит в ознакомлении с материалами, поступившими для производства портретной экспертизы, выяснении задачи, поставленной перед экспертом, и возможностей ее решения.

Выделяются следующие этапы:

1. Ознакомление с поступившими на исследование материалами.

2. Осмотр и изучение объектов, отображающих признаки внешности (фотоснимков).

3. Предварительное исследование внешности изображенных на фотоснимках лиц.

4. Предварительное сопоставление и оценка фотоснимков и изображенных на них лиц.

Для производства криминалистической портретной экспертизы специалисту должно быть представлено:

- постановление следователя или определение суда о назначении экспертизы;

- объекты, отображающие признаки внешности, как правило, фотоснимки известных и неизвестных лиц;

— другие материалы, содержащие сведения, облегчающие производство экспертизы и повышающие объективность ее выводов. Первый этап предварительной стадии исследования — ознакомление эксперта-криминалиста с материалами, поступившими на исследование, и в первую очередь с постановлением следователя или определением суда о назначении экспертизы. При изучении данного документа эксперт уясняет, кто и когда назначил экспертизу (судья, следователь, их фамилия, имя, отчество), какого конкретно органа внутренних дел, суда, прокуратуры и по какому уголовному делу. Далее из обстоятельств дела выясняются:

— вопросы о происхождении поступивших объектов (когда, где и при каких условиях были изготовлены фотоснимки или когда, и откуда изъяты);

— сведения о лицах, изображенных на фотоснимках (возраст, национальность, место рождения и место жительства, перенесенные заболевания, травмы, операции и т. п.), а также данные о наличии близнецов или братьев и сестер, близких по времени рождения;

— информация о первичности или повторности назначения экспертизы.

Все три группы сведений, которые необходимо получить для объективного проведения портретной экспертизы, могут быть изложены как в постановлении следователя или определении суда о назначении экспертизы (при указании обстоятельств дела), так и в других материалах, представляемых эксперту (например, протоколе допроса подозреваемого или свидетеля).

После выяснения обстоятельств дела эксперт изучает поставленные перед ним вопросы с целью правильного понимания задачи исследования. Обычно на разрешение экспертизы ставятся два вопроса (о пригодности для идентификации и сам идентификационный вопрос), реже — один (идентификационный). При этом правильно поставленными вопросами считаются следующие:

1. Пригодны ли представленные на экспертизу фотоснимки для идентификационного исследования изображенных на них лиц?
2. Одни и те же или разные лица изображены на представленных фотоснимках?

Если вопросы сформулированы неточно, эксперт вправе их отредактировать, о чем должно быть указано во вводной части заключения.

В постановлении следователя (определении суда) о назначении экспертизы, помимо вышеуказанного, перечисляются объекты исследования и их реквизиты, по которым точно устанавливается принадлежность того или иного фотоснимка. Далее осматривается упаковка объектов и определяется наличие и соответствие их перечисленным в постановлении следователя или определении суда. При этом изучаются внешние особенности, которые отличают одни фотоснимки от других. Ими могут быть различные надписи и пометки как на лицевой стороне фотоснимка, так и на оборотной, указывающие на фамилию, имя, отчество изображенного лица, дату его рождения или изготовления фотоснимка; фрагменты оттисков печатей, штампов и т. д. Проверка достоверности присланных на исследование фотоснимков проводится по

описаниям этих признаков, указанным в постановлении (определении) о назначении экспертизы или иных документах.

Существует два способа фиксации результатов предварительной стадии исследования: традиционный, в виде повествовательного описания объектов и в виде специальной таблицы-разработки предварительной стадии исследования.

Заключительным этапом предварительной стадии исследования является этап предварительного сопоставления оценки фотоснимков и изображенных на них лиц. Его проведение также зависит от способа фиксации результатов предыдущего осмотра объектов и предварительного изучения сравниваемых лиц.

Заканчивается предварительная стадия исследования формулированием вывода о возможности (или невозможности) проведения идентификационного исследования изображенных на фотоснимках лиц, который может быть представлен как: "Сопоставимые условия съемки, удовлетворительное качество фотоснимков и результаты предварительного сравнения исследуемых лиц позволяют сделать вывод о пригодности данных объектов для идентификационного исследования".

Стадия детального исследования

Стадия детального исследования в криминалистической портретной экспертизе состоит из отдельного и сравнительного исследования.

Задача отдельной стадии состоит в тщательном исследовании анатомических признаков внешности лиц, отображенных на изучаемых объектах. Эта стадия включает:

— выявление на фотоснимках всех элементов внешности, получивших достаточное для исследования отображение;

— определение описываемых характеристик каждого выявленного элемента внешности;

— изучение анатомических признаков внешности;

— их предварительное сравнение и оценку.

Отдельное исследование, как и другие стадии криминалистической портретной экспертизы, начинается с исследования того лица, которое на фотоснимке выглядит моложе. В случае поступления на экспертизу малоформатных фотоснимков рекомендуется при их исследовании пользоваться бинокулярными микроскопами.

Количество определяется в случае исследования одноименных, чаще всего, особых, элементов внешности, число которых у разных лиц непостоянно. Обычно в качестве таких элементов выступают родинки и всевозможные морщины. Наблюдаемые элементы указываются либо точно (две межбровные морщины), либо ориентировочно. (множество подглазных морщин, веснушек).

Величина — это размерная характеристика элементов внешности, включающая определение:

— линейных размеров (высоты, длины, ширины);

— их различных пропорций;

— размеров площади.

Линейные размеры в портретной экспертизе измеряются, как правило, не в абсолютных единицах, а относительно. Например, высота носа у лиц европеоидной расы считается средней, если она составляет $1/3$ высоты лица, длина бровей — если она равна длине глазной щели.

Форма, как характеристика, употребляется в случае исследования внешнего очертания, наружного вида элемента внешности.

При определении положения элементов внешности относительно условных точек, линий и плоскостей чаще всего в качестве ориентиров используются горизонтальные и вертикальные линии, а также одноименные плоскости. Так, лобные морщины, брови, глазные щели, основание носа, углы рта исследуются по положению относительно горизонтали; лоб, межбровные морщины, верхняя губа, подбородок, ушные раковины — по положению относительно вертикали. При описании лба и подбородка по положению относительно вертикали в специальной литературе можно встретить и употребление такого термина, как выступание.

Взаимное расположение парных элементов внешности относительно друг друга можно дифференцировать по отношению к горизонтали и вертикали. Так, взаиморасположение бровей относительно друг друга в горизонтальной плоскости исследуется путем измерения расстояния между головками бровей, при исследовании же в вертикальной плоскости оцениваются уровни их положения по вертикали. В процессе изучения взаиморасположения парных элементов относительно друг друга, как и в предыдущих случаях, может быть установлено выступание, только здесь одного из парных элементов по отношению к другому. Например, верхняя губа может по положению выступать относительно нижней и, наоборот, нижняя выступать по отношению к верхней,

Степень выраженности элементов внешнего облика человека исследуется в случаях, когда имеется общепринятое представление о норме проявления (выраженности) конкретного элемента и нет возможности или необходимости для точного определения признаков внешности по другим характеристикам.

К анатомическим особенностям внешнего облика человека можно отнести:

- редкие, индивидуализирующие элементы естественного происхождения (ямки, бугорки, родинки, бородавки);
- заметные следы травм, операций, перенесенных заболеваний (рубцы, шрамы);
- следы умышленного воздействия на наружный покров лица, головы и тела (татуировки, проколы в ушных раковинах, искусственные родинки);
- непостоянные элементы внешности (складки, морщины);
- крайнюю степень выраженности определенного элемента внешности (очень большой нос);
- варианты признаков, необычные для определенной группы лиц (курчавые волосы у монголоида);
- асимметрию парных или половин непарных элементов внешности по вышеизложенным характеристикам;

— аномалии и уродства — отклонения от нормального строения элемента внешности (расщепление верхней губы, отсутствие глаза, уха).

Как было сказано выше, элемент внешности исследуется по своему комплексу описательных характеристик. Например, лоб изучается по высоте, ширине, контуру линии профиля, положению относительно вертикали, степени выраженности лобных бугров, надбровных дуг и лобной ямки, особенностям; брови — по длине, ширине, контуру, положению относительно горизонтали, глаз, друг друга, тону, особенностям и т. п.

Третьим этапом отдельной стадии исследования является изучение анатомических признаков внешности в выделенных элементах. Особенность этого этапа заключается в применении различных критериев определения одного и того же признака внешности у лиц, относящихся к разным расам. Например, высота носа для монголоида считается средней, если равна $1/4$ физиономической высоты лица, у европеоидов же, как мы указывали ранее, средним будет являться нос, равный $1/3$ указанной высоты лица. Поэтому, эксперту необходимо знать критерии определения признаков внешности именно той расы, по представителям которой проводится портретная экспертиза, в противном случае признаки внешности будут определены необъективно, что может привести к экспертной ошибке.

Предварительное сравнение и оценка изученных признаков внешности выделяется в качестве отдельного этапа условно, так как сравнение и оценка пронизывают все отдельное исследование и сопровождают изучение каждого, без исключения, признака внешности. Исследовав какой-либо признак внешности у одного лица и выявив его у другого, эксперт невольно устанавливает, совпадают эти признаки или нет, если совпадают — то будет ли совпадение ценным для идентификации или относящимся к групповым, если не совпадают — то установленные различия объяснимы или же устойчивы.

Сравнительное исследование признаков внешности

Сравнение, как мыслительная деятельность эксперта, проводящего портретную экспертизу, начинается сразу же при ознакомлении с поступившими на экспертизу объектами исследования. Тем не менее после отдельного исследования сравнение выделяется в самостоятельную стадию, так как на предыдущих оно проводится поверхностно, бессистемно, только по наиболее ярко выраженным признакам, и в силу этого может оказаться тенденциозным и привести к экспертной ошибке.

Главная задача сравнительного исследования — это выявление и фиксация всех совпадающих и различающихся признаков. Сравнение при этом должно осуществляться методами, которые возможно применить в каждом конкретном случае экспертизы. В криминалистической портретной экспертизе на настоящем этапе развития учения о внешнем облике человека разработано десять традиционных и три математических методов сравнения изображений внешности лиц на фотоснимках.

Все традиционные можно сгруппировать следующим образом:

- I. Методы сопоставления (6).
- II. Методы совмещения (2).

III. Методы наложения (2).

В первую группу входят:

- визуальное (простое) сопоставление с последующей разметкой признаков;
- сопоставление с использованием "масок";
- сопоставление с помощью наложения координатных сеток;
- сопоставление относительных величин;
- сопоставление биологической асимметрии;
- сопоставление с помощью аппликаций (композиций).

Визуальное (простое) сопоставление с последующей разметкой признаков является основным методом сравнения, так как применяется во всех без исключения случаях. Оно "состоит в поочередном восприятии экспертом одноименных признаков внешности и мысленном выявлении их различий или совпадений". Визуальное сопоставление признаков — универсальный метод, без которого невозможно производство портретной экспертизы, поэтому в первых работах, посвященных проведению данного рода исследований, обязательно есть упоминание о визуальном сопоставлении признаков внешности или "сличении фотографических карточек", как это называлось ранее.

Иллюстрация визуального (простого) сопоставления обязательно должна сопровождаться контрольными фотоснимками, так как многие признаки на размеченных репродукциях "забиваются" и самой разметкой, и линиями, выводящими нумерацию за край фотоснимка.

Метод сопоставления с использованием "масок" может применяться в тех случаях, когда возможно выделение на фотоснимках одноименных участков лица.

Сопоставление с помощью наложения координатной сетки способствует "более точному суждению о совпадении или различии размеров головы или лица в целом, а также размеров и взаиморасположения отдельных элементов и их особенностей. На фотоизображении проводят две основные осевые линии: вертикальную — по медиальной линии лица, горизонтальную — по центрам зрачков или каким-либо другим одноименным точкам: наружно глазным или верхне ушным. Полученные оси координат делят на равные отрезки, в зависимости от масштаба изображения, по 10 или 5 мм, через которые и вычерчивается координатная сетка. Фотоснимки, обычно имеющие расстояние 23—27 мм между центрами зрачков на изображении, желательно разбивать на клетки размером 5x5 мм, так как большие охватывают значительные участки изображения и помочь в установлении абсолютной величины конкретного элемента внешности или точной локализации какой-либо особенности не могут, а сетки со значительно меньшей ценой деления "забивают" элементы внешности,

Таким образом, во всех описанных случаях получают изображения исследуемых лиц, расчерченные в клетку. В фототаблице репродукции размечают; по вертикали — цифрами, по горизонтали — буквами. Обозначение проводится по клеткам, а не по линиям.

Данный метод применяют в случаях:

— поступления на исследование фотоизображений лиц с небольшой разницей в ракурсе съемки (допустимое различие в наклонах и поворотах головы не должно превышать $8\text{--}10^\circ$);

— изображения на фотоснимках лиц старше 20—25-летнего возраста, у которых закончилось, в основном, формирование костно-черепной основы головы.

Сопоставление относительных величин позволяет сравнивать отдельные пропорции лица. Значение метода состоит в том, что "процесс сравнения значительно материализуется; представление о сопоставимости признаков внешности конкретизируется измерением и вычислением, изучение различий и совпадений облегчается тем, что они получают цифровое выражение.

Алгоритм применения метода можно представить следующим образом:

— выбор и измерение одноименных абсолютных величин на каждом фотоизображении;

— произвольная попарная их разбивка;

— деление одной абсолютной величины на другую (как правило, большей — на меньшую);

— сравнение полученных пар относительных величин и их оценка.

На каждом фотоснимке с точностью до 0,5 мм измеряют несколько одноименных абсолютных величин (минимум по три), выбор которых обуславливается наименьшей изменчивостью вследствие воздействия различных факторов. Данные отрезки разбивают попарно, и один, например, больший, с точностью до 0,01 делится на другой — меньший. Аналогично поступают и со вторым фотоизображением. Таким образом, получаются соответствующие пары относительных величин, каждая из которых сравнивается между собой (из большей вычитается меньшая). Полученная разница оценивается. Если она равна 0 или не превышает 0,05 (по В. А. Снеткову), то считается, что на фотоснимках изображено одно и то же лицо, если превышает — то разные лица.

Метод является вспомогательным и поэтому может применяться только в следующих случаях:

— когда исследуемые фотоснимки или фоторепродукции высокого качества и исходные абсолютные отрезки можно измерить с определенной точностью;

— когда на фотоизображениях можно выбрать адекватные отрезки, не подвергшиеся искажению вследствие влияния различных факторов;

— если на фотоснимках изображены лица с уже сформировавшейся костно-черепной основой головы (не моложе 20—25-летнего. возраста) и в случае небольшой разницы в возрасте между ними.

Сопоставление биологической асимметрии проводят с целью установления ее совпадения или различия у сфотографированных лиц. Как известно, лицо человека асимметрично, т. е., одна его половина отличается от другой по различным характеристикам, чаще всего, ширине и конуру. Однако на обычных фотоснимках это не воспринимается. Поэтому для изучения

иллюстрации совпадения или различия биологической асимметрии исследуемых лиц изготавливают комбинированные снимки следующим образом: с каждого фотоснимка печатается по одной прямой и по одной зеркальной одномасштабной репродукции, которые разрезаются по медиальным линиям и складываются так, чтобы на каждое исследуемое лицо получилось по два снимка: один, состоящий из левых (прямой и зеркальной) половин лица, другой — из правых.

В фототаблице полученные фотоснимки наклеиваются так, чтобы "левые половины" одного лица оказались под "левыми половинами" другого лица, а "правые половицы" — под "правыми". Изготовленные и наклеенные таким образом, комбинированные фотоснимки наглядно демонстрируют совпадение или различие биологической асимметрии исследуемых лиц. Описанный метод применяется только при наличии строго анфасных изображений лица.

Сопоставление с помощью аппликаций применяется в тех случаях, когда на исследуемых фотоснимках изображено одно и то же лицо в разных состояниях внешности, например на одном — с усами, на другом — без усов, с головным убором и без него, а также в случаях изображения на фотоснимках лиц (обычно женщин) с разными видами причесок. Данный метод позволяет облегчить визуальное сопоставление исследуемых лиц путем приведения их в одинаковое состояние внешности. Это достигается следующим образом: с дополнительной фоторепродукции лица, имеющего "лишний" элемент внешности, последний вырезается и наклеивается на другую репродукцию. Получаются фотоснимки, на которых все лица изображены с усами, в головных уборах, с одинаковыми видами причесок и т. д.

Ко второй группе методов сравнения, применяемых в криминалистическом портретном исследовании, относятся методы совмещения. Совмещение заключается во взаимном расположении частей фотоснимка таким образом, чтобы можно было установить, является или нет изображение-элементов внешности одного лица естественным продолжением изображения этих же элементов внешности у другого лица. В портретной экспертизе применяются совмещение исследуемых изображений по прямым линиям и совмещение по ломаным линиям.

Совмещение по прямым линиям проводится в случаях, когда сравниваемые лица изображены в одинаковом ракурсе. Одномасштабные фотоснимки сравниваемых лиц (или одного из них) разрезают по прямой, чаще всего, осевой линии изображения и из полученных частей составляют комбинированный снимок, включающий в себя правую часть одного изображения и левую часть другого. Изображения рассеченных элементов внешности должны оказаться в одном месте, являясь как бы непрерывным продолжением друг друга. Если все детали внешности совмещаются, то фиксируется совпадение, если совмещается лишь один элемент, фиксируется различие.

Совмещение по ломаным линиям проводится для большей наглядности совпадения или различия исследуемых лиц как на одно ракурсных фотоснимках, так и в случаях незначительного различия положения головы

сфотографированных. На фотоснимках находят одноименные линии или точки, контур или положение которых при данных различиях изображений должны измениться в одинаковых направлениях. Репродукция одного или обоих подлежащих сравнению изображений разрезается по этим линиям и точкам. Получаются фрагменты исследуемых фотоснимков, которые располагаются таким образом, чтобы часть одного оказалась на месте соответствующей части другого. При этом фрагменты изображений совпадающих признаков выглядят естественным продолжением друг друга, изображения различающихся элементов не совмещаются.

Третью группу традиционных методов сравнения в криминалистической портретной экспертизе составляют методы наложения. Они заключаются в наложении одинаковых по размерам изображений сравниваемых лиц так, чтобы их одноименные точки накрывали друг друга. Можно провести наложение прозрачных изображений друг на друга и наложение прозрачных на непрозрачные. Различия или совпадения при этом выявляются по степени слияния или расхождения линий и точек, определяющих контуры элементов внешности исследуемых лиц.

По виду используемых изображений и получаемым результатам различают: наложение-сложение и наложение-вычитание. При наложении путем сложения накладываются друг на друга либо негативные, либо позитивные исследуемые изображения. При совпадении усиливается контраст одноименных элементов ввиду сложения плотностей различающиеся признаки выглядят неотчетливо. Методы наложения применяются в случае исследования одно ракурсных изображений.

В каждом конкретном случае производства портретной экспертизы нужно выбирать те методы сравнения, которые позволят в полном, объеме проанализировать и дать объективную оценку всем совпадающим и различающимся признакам. Правильно примененные и оформленные методы сравнения являются гарантией достоверности выводов эксперта при производстве криминалистических портретных экспертиз.

Оценка полученных результатов и формулирование выводов

Оценочная деятельность специалиста пронизывает все исследование. В отдельную же стадию она выделяется условно после стадии сравнения ввиду того, что на этом этапе концентрируется анализ всех совпадений и различий.

Итоговая оценка должна привести специалиста к твердому внутреннему убеждению в достоверности своих выводов. Она состоит из нескольких этапов: оценки результатов исследования на предыдущих стадиях, объяснения природы совпадающих признаков, объяснения природы и происхождения различающихся признаков, определения признаков, которые должны составить совокупность, взятую для обоснования вывода, формирования и формулирования выводов специалиста.

Оформление материалов исследования

Структура заключения специалиста, требования, предъявляемые к оформлению результатов проведенного исследования

Заключение специалиста должно удовлетворять всем требованиям уголовно-процессуального закона для того, чтобы иметь судебно-доказательственное значение. Заключение состоит из трех частей: вводной, исследовательской и выводов.

Содержание вводной части заключения

В вводной части кратко излагаются обстоятельства дела, имеющие значение, как для уяснения цели экспертизы, так и решения вопроса по существу, в частности, сведения об известных изменениях внешнего облика, перенесенных заболеваниях и т.п.; также приводится краткое описание поступивших на исследование материалов, причем портреты описываются так же, как и в постановлении о назначении криминалистического исследования. Для удобства последующего изложения специалист может присвоить объектам свои номера, например «в дальнейшем изложении портрет (дается его описание в постановлении о назначении экспертизы) будет именоваться №1 и т.д.».

Завершается вводная часть буквальным изложением поставленных перед специалистом вопросов, т.е. в редакции инициатора назначения экспертизы. Если вопрос неясен эксперту, редакционно неудачен, он указывает, как понял его, и сформулировать вопрос в своей редакции.

Содержание исследовательской части заключения

Эта часть заключения содержит описание хода исследования всех его этапов. Степень подробности изложения обусловлена ее главной ролью: обоснованием выводов, и не допускает поэтому упрощений, влекущих за собой неполноту освещения хода исследования.

В начале исследовательской части приводятся результаты осмотра и предварительного исследования портретов как носителей информации о признаках внешности, даются общие данные о сравниваемых лицах (пол, возраст на вид, предполагаемая антропологическая принадлежность), одежда, ее состояние и особенности.

Приводятся результаты предварительного сопоставления портретов и их оценка с учетом задач дальнейшего исследования. Сообщается мнение специалиста о пригодности портретов для идентификации, специально указывается, если портретов одного лица несколько, какие изображения будут использованы для идентификации, а какие будут исключены из этого процесса и по каким причинам (например, несопоставимость по ракурсу, положению головы при съемке и т.п.) Дается описание действий по подготовке к дальнейшему исследованию, например, с представленных портретов были изготовлены репродукции с уравненными расстояниями между центрами изображений радужек глаз, диапозитивные изображения, увеличенные фрагменты изображений.

В эту же часть заключения для более полного представления хода исследования целесообразно помещать таблицы-разработки, составленные в ходе предварительного исследования объектов. Результаты отдельного исследования и сравнения обычно отражаются совместно в виде специальных таблиц, в которых дается наименование признаков элементов внешности,

выраженность признаков на изучаемых портретах и результаты сопоставления признаков.

Описание одноименных признаков лучше всего помещать рядом, в соседних графах таблицы. Признаки описываются в терминах словесного портрета.

Репродукции портретов, а при необходимости и их фрагменты могут помещаться в текст заключения, что удобно для обозначения сравниваемых признаков при изучении текста заключения.

Однако обычно репродукции портретов, контрольные без разметки и рабочие с разметкой, а также иллюстрирующие приемы сравнения, наклеиваются на фототаблицу, являющуюся приложением к заключению.

Все размечаемые признаки обозначаются номерами, которые вносятся в текст заключения при ссылке на фототаблицу.

После таблицы-разработки в заключении специалиста дается оценка совпадений и различий, отмечается достоверность и пределы совпадений и различий, индивидуальность совпадающих и устойчивость различающихся признаков, формулируются выводы.

Примерные формы синтезирующей части заключения специалиста. В полном соответствии с заключительными частями отдельного и сравнительного исследования формулируется синтезирующая часть заключения, содержащая оценку совпадающих и различающихся признаков, основание вывода.

Выводы специалиста

Выводы специалиста должны быть аргументированы, обоснованы данными как известными из технических и естественных наук, так и результатами собственных исследований, экспериментов, расчетов и пр.

Последнюю часть заключения составляют выводы, в которых приводятся ответы на вопросы, поставленные перед специалистом с полным наименованием представленных на исследование портретов.

Оформление заключения специалиста

Большинство используемых в портретном исследовании методов сравнения (визуальное сопоставление с разметкой признаков, сопоставление с использованием масок, координатных сеток, сопоставление относительных величин, сопоставление биологической асимметрии, совмещение, наложение) могут быть реализованы с помощью компьютерных программ. Причем использование цветного принтера для усиления цветового контраста при реализации метода наложения позволяет более наглядно продемонстрировать различия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Портретное исследование так же, как и другие криминалистические исследования выполняется в определенном порядке, установленном научной методикой. Криминалистические исследования осуществляются на общих методических положениях и подходах и состоят из четырех стадий: подготовительной или предварительного исследования, аналитической или

раздельного исследования, стадии сравнительного исследования, стадии оценки (синтезирующей) исследования.

Такое разделение всего процесса исследования на отдельные стадии обуславливается не только различными техническими приемами, но и теми задачами, которые решаются в процессе диагностики и идентификации.

Строгая последовательность в проведении всех стадий позволяет правильно проанализировать выявленные признаки и на основе всесторонней и глубокой их оценки, сформулировать выводы по результатам исследования. Она является необходимой гарантией доброкачества криминалистических исследований.

3 Методика изготовления субъективных портретов

В сложной деятельности по расследованию преступлений среди таких аспектов, как доказательственные, организационные, отчетливо выделяется поисково-познавательной деятельности носителя информации о свойствах и признаках личности человека. Объектами поисково - познавательной деятельности могут быть: подозреваемые, обвиняемые, потерпевшие, свидетели, в том числе - дети и больные, которые не могут сообщить данных о себе, трупы неизвестных граждан, орудия преступления, предметы - носители материально фиксированных следов преступления, документы и иные объекты живой и неживой природы, имеющие значение для решения различных криминалистических задач по установлению личности.

Объекты поиска - это отразившие различные признаки, свойства расследуемого уголовно-наказуемого события, в силу чего они являются носителями криминалистически значимой информации или искомыми объектами, несущими в себе свойства и признаки устанавливаемого лица.

3.1 Понятие элементов и признаков внешности человека

Наиболее распространенным является определение признака внешности как характеристики описания элемента внешности. Подобное толкование, по нашему мнению, считается спорным. Действительно, признак - это источник информации об объекте или его отдельных сторонах, который позволяет узнавать изучаемый объект и отличать его от других, ему подобных. Признак — «показатель, сторона предмета или явления, по которой можно узнать, определить, описать предмет или явление».

Отличие внешнего облика одного человека от другого можно выявить только при анализе конкретных данных, т. е. конкретного проявления величины, формы, контура, положения, цвета и других характеристик элементов внешности. Сами эти характеристики в роли признаков выступать не могут, так как понятия «величины», «формы», «контура» и т. п., естественно, не меняются от того, к кому мы их применим, меняются именно конкретные их выражения, по которым и отличается внешность одного человека от внешности другого. Таким образом, признак внешности - это не характеристика описания какого-либо элемента внешности, а ее конкретное выражение.

Отождествление понятий «признак внешности» и «элемент внешности» наиболее часто происходит в отношении различных особенностей, например таких, как родимые пятна, морщины, шрамы. Само наличие их является «знаком, меткой, показателем внешности человека», по которым его можно выделить из всей совокупности людей. Однако такие особенности лучше называть «особыми элементами внешности», нежели признаками. Этого требует рациональность и логичность описания признаков: ведь указанные

«особые элементы внешности», так же, как и обычные, описываются по величине, форме, положению, т.е. по различным характеристикам, которые имеют свое конкретное выражение — признаки, а эти признаки, в свою очередь, тоже могут быть особыми, например очень большая родинка. Если в данном случае родинку назвать «особым признаком», то сочетание «очень большая» тоже является «особым признаком». Отсюда, заменив вышеуказанное выражение данными терминами, получаем: особый признак «особого признака», что, в общем-то, для криминалистических исследований нежелательно. Только отсутствие какого-либо необходимого элемента внешности (руки, глаза) можно назвать признаком.

Проведение портретной идентификации невозможно было бы и без наличия четкой классификации элементов и признаков их характеризующих.

Внешность человека можно определить как систему элементов (отдельных частей), которые можно выделить при визуальном изучении, и которые образуют индивидуальную совокупность, характерную для конкретного человека.

На сегодняшний день принято выделять следующие группы элементов внешности:

- общефизические – характеризуют человека в целом: пол, возраст, антропологический тип, тип телосложения;
- анатомические – характеризуют внешнее строение головы, туловища, конечностей;
- функциональные – проявления жизнедеятельности человека (походка, жестикация, мимика и т.д.);
- сопутствующие – предметы или части одежды, мелкие носильные вещи или их части и т.д.

В портретной экспертизе в целях идентификации используются преимущественно общефизические и анатомические элементы. Использование функциональных элементов на сегодняшний день невозможно ввиду отсутствия достаточных научных исследований идентификационной значимости данных признаков, а также отсутствия соответствующих методик исследования. Сопутствующие элементы не используются ввиду их низкой идентификационной значимости и неустойчивостью (сегодня человек надел синюю рубашку, а завтра - желтую футболку).

Наряду с системой элементов внешности, разработана система признаков, с помощью которых элементы внешности могут быть охарактеризованы. Признаки внешности – это заметные характеристики внешнего облика человека в целом или отдельных его элементов.

К признакам общефизических элементов относятся, как уже отмечалось выше, пол, возраст, антропологический тип, тип телосложения.

Анатомические элементы могут быть охарактеризованы следующими признаками:

- форма – общий вид поверхности в границах элемента внешности;
- величина – размеры элемента внешности, в том числе: его высота, ширина, глубина, длина, внутренние и внешние пропорции.

- положение – размещение одного элемента внешности относительно других её элементов, относительно сторон тела человека или каких-либо определенных линий, плоскостей, точек;

- степень симметрии – признак, отображающий степень подобия парных элементов внешности по их признакам;

- степень выраженности – производный признак, который применяется при изучении элемента внешности в том случае, когда есть определенное и единообразное представление о норме данного элемента;

- цвет – определяется в отношении волос, глаз, кожи и т.д.;

- количество – данным признаком обычно характеризуются элементы, число которых непостоянно (родинки, бородавки и т.д.);

- наличие – признак, имеющий значение при указании случайного, непостоянного или искусственного элемента внешности;

- отсутствие – признак, имеющий значение при указании постоянного, необходимого или естественного элемента внешности.

Функциональные элементы описывают по положению, взаиморасположению, системе движений и т.д.

Признаки сопутствующих элементов внешности могут быть производственными и отражательными. Производственные признаки образуются в процессе производства предмета, вещи. Они указывают вид, размер, назначение, характер материала, из которого изготовлен предмет, и особенности его изготовления. Отражательные признаки указывают на характер и степень износа, признаки ремонта, ухода за предметом, признаки посторонних веществ на нем и т.д.

Кроме того, признаки принято подразделять на общие и частные.

Общие признаки характеризуют внешность человека в целом. Посредством общих признаков можно выделить определенную группу лиц, обладающих схожими признаками.

Частные признаки позволяют идентифицировать внешность человека, выделить его среди множества других.

В особую группу признаков можно выделить так называемые особые приметы – шрамы, родинки, родимые пятна и т.д. Данные признаки имеют наивысшую идентификационную значимость.

3.2 Классификация элементов и признаков внешности

Внешний облик человека определяется как совокупность сведений о человеке, воспринимаемых зрительно. Такие сведения используются в процессе раскрытия и расследования преступлений, в частности для розыска неизвестных лиц, скрывшихся с мест нераскрытых преступлений, если имеется информация об их внешности; розыска известных лиц, укрывающихся от

следствия или суда или бежавших из места отбытия наказания; розыска без вести пропавших; идентификации живых и умерших (погибших) граждан.

Внешний облик человека можно представить в виде системы элементов, т.е. деталей, частей, выделяемых при его визуальном изучении. Элементы внешнего строения (голова, лица, туловища, конечностей), функциональные проявления человека (осанка, походка, мимика и т.д.), общефизические данные (пол, возраст, антропологический тип и т.п.), детали предметов одежды и мелких носимых вещей являются криминалистически значимыми.

Элементы внешнего облика человека можно условно подразделить на общие (наиболее крупные – лицо, голова и т.д.) и частные, составные части общих (нос, рот, ушные раковины и т.п.).

Внешний облик одного человека отличается от внешнего облика другого отдельными характеристиками внешнего облика в целом или его элементов (признаками).

Признаки внешности, или признаки внешнего облика человека, определяются как заметные характеристики внешнего облика в целом или его частей.

Элементы и признаки строения тела человека, проявления его жизнедеятельности называются собственными. Они свойственны самому человеку, его внешнему виду, неотъемлемо ему принадлежат. К сопутствующим относятся дополняющие элементы и признаки внешнего облика человека. Они не являются элементами строения тела человека или проявлением его жизнедеятельности, но в какой-то мере позволяют судить о собственных элементах и признаках (поле, возрасте, привычках, походке и т.п.).

Собственные элементы и их признаки делятся на общефизические, анатомические и функциональные.

К общефизическим элементам внешнего облика человека относят пол, возраст, антропологический тип. Общефизические признаки проявляются в анатомических, функциональных и сопутствующих признаках, общем строении фигуры, признаках лица, в некоторых особенностях функциональных проявлений, в одежде и других атрибутах. Поэтому общефизические элементы и признаки часто называют еще и комплексными.

К анатомическим элементам внешнего облика человека относятся выделяемые при наблюдении (изучении) части его тела (фигура в целом, голова, лицо, шея, плечи, грудь, спина, конечности, волосяные покровы, морщины, пятна, складки, следы различных травм и операций). Они характеризуются признаками формы, контура, конфигурации, величины, положения, цвета.

К функциональным элементам внешнего облика относятся наблюдаемые состояния человека и его действия (поза, походка, мимика, артикуляция, жестикация, бытовые и специальные привычки), которые определяются положением, взаиморасположением и движениями частей тела. Присущие функциональным элементам признаки также будут функциональными.

Криминалистически значимыми являются не случайные положения и движения анатомических элементов, а лишь привычные, устойчивые, стабильные.

К сопутствующим элементам относятся одежда, мелкие носильные вещи, предметы, используемые для оформления внешнего облика (или их части), и их признаки.

Все элементы и признаки одежды и мелких носимых вещей можно подразделить на производственные, образующиеся в процессе их изготовления, и отражательные, проявляющиеся при использовании, эксплуатации вещи. Одежда и мелкие носимые вещи определяются по виду и разновидности, материалу, назначению и особенностям изготовления.

Отражательные признаки одежды и мелких носимых вещей можно подразделить на группы по происхождению: элементы и признаки степени и характера ношения одежды, элементы и признаки ухода за одеждой и ее ремонта, следы посторонних веществ на предметах и вещах.

Следуя по аналогии с анатомическими элементами и признаками, где размер, форма, контур, положение являются характеристиками описания анатомических элементов внешности, пол, возраст, антропологический тип и т. д. будут считаться характеристиками, по которым описывается человек в целом. Общефизический элемент в таком понятии не существует, так как в его роли выступает сам человек. Общефизическими признаками будут конкретные выражения пола (мужской, женский), возраста (зрелый, пожилой), расы (европеоид, монголоид).

По времени существования элементы и признаки внешности делятся на постоянные и временные. Постоянные элементы внешности присущи человеку при его нормальном развитии всю жизнь — лоб, нос, глаза, уши, руки, ноги (если не удалены с помощью оперативного вмешательства или не утрачены в результате травмы). Временные могут возникать и исчезать (волосной покров, бородавки, пигментные пятна и т. п.) Из признаков внешности и качестве примера постоянных можно привести различные контуры ушной раковины, ее элементов; из временных — короткую длину волос, малую степень выраженности морщин.

По степени изменчивости во времени исследуемые элементы и признаки можно разделить на относительно устойчивые и изменяемые, так как почти все элементы внешности и, естественно, их признаки в течение жизни человека изменяются вследствие воздействия огромного числа факторов объективного и субъективного характера (возрастных, патологических, искусственных). С одними элементами это происходит постоянно и сравнительно быстро (волосы, морщины), с другими — очень медленно, и в определенный идентификационный период они могут условно считаться устойчивыми (ушные раковины).

По способу возникновения собственные элементы и признаки могут быть естественного, искусственного и патологического происхождения; сопутствующие — производственными и эксплуатационными. Собственные элементы внешности естественного происхождения — это лоб, брови, глаза, нос, руки и их признаки по высоте, форме, положению и т. п. Элементы и признаки искусственного происхождения — это, прежде всего, мушки

(родинки), накладные ресницы, волосы (в виде парика), а также умышленно измененные признаки естественных элементов внешности, например цвета волос, кожи лица, губ. Патологические элементы и признаки — это элементы, возникшие вследствие какой-либо болезни или травмы (шрамы и их признаки), а также патологические признаки обычных элементов (очень большие размеры головы при акромегалии, носа — при ринофиме). Патологическим признаком внешности будет и отсутствие необходимого элемента во внешнем облике человека — утрата руки, пальца, глаза, ушной раковины.

Сопутствующие производственные элементы и признаки — это элементы и признаки, возникающие на одежде и других носильных вещах в процессе их изготовления, к ним, прежде всего, относятся определенный фасон, размер предмета или вещи; признаки материала, особенности изготовления, а также ярлыки, бирки, штампы и их признаки.

Эксплуатационные элементы и признаки — это пятна, разрывы, потертости, трещины и их признаки, то есть все, что возникает на одежде и других носильных вещах в процессе их использования.

Необходимым для экспертной, судебно-следственной и оперативной работы является деление элементов и признаков внешности по частоте встречаемости, а следовательно, и по значимости для идентификации и розыска лиц на особые и обычные, а по степени наглядности — на малозаметные и бросающиеся в глаза. Обычные — это часто встречаемые элементы и признаки группового значения. Особые — индивидуализирующие, редко встречаемые элементы: шрамы, родинки, татуировки и их признаки, а также аномалии и уродства — отклонения от нормального строения элемента внешности (расщепление верхней губы, отсутствие глаза). Малозаметные — это признаки, не привлекающие внимание. Бросающиеся в глаза — признаки большой наглядности, необычные для повседневной жизни. Ими могут быть и собственные, и сопутствующие признаки, например: очень большой рост, сильная асимметрия глаз, отсутствие руки, ноги, большая амплитуда раскачивания тела при ходьбе, очень яркая, необычная одежда.

С учетом изложенного, представляется возможным дать наиболее полную систему криминалистических свойств и признаков устанавливаемого лица:

1. *Собственные свойства и признаки* человеческого организма, проявляющиеся в его жизнедеятельности и неотделимые от его тела:

а) *антропологические* (расовая принадлежность - монголоидная, европеоидная, негроидно-австралоидная);

демографические (национальность, народность, этническая группа);

б) *общезычические* (пол, возраст, рост, телосложение, физическое состояние);

в) *соматические* (наружное и внутреннее строение тела человека, его частей):

- фигура в целом (абсолютная величина тела - рост, относительная величина - пропорции и относительное положение элементов фигуры, а также степень ее полноты);

- голова и шея в целом (относительная величина головы - определяется относительно роста человека);
- лицо в целом (его профилировка - горизонтальная и вертикальная, форма лица и размер по вертикали, величина основных деталей), в том числе его частей:
 - лоб - контур, положение, наличие лобных бугров, надбровные дуги (степень выраженности, ширина, высота);
 - брови - по положению, по отношению к глазной щели и относительно друг друга; по контуру, по ширине, по длине, особенности строения;
 - глаза - цвет, форма (контур) глазной щели, положение оси глазной щели, по раскрытию; вид неподвижной части верхнего века, по положению глазных яблок в орбитах;
 - скулы - выраженность скул по контуру лица;
 - нос - высота, ширина носа, характеристика переносья и спинки носа, контур и длина спинки носа, профиль по форме и особенности кончика носа, основание носа по горизонтали; крылья носа - по высоте, толщине, степени выраженности их складки и нижних отделов;
 - рот - его размер, контур линии ротовой щели, положение углов рта;
 - губы - рассматриваются по высоте верхней губы, выступанию губ, ширине каймы губ, контурам и особенностям носогубной впадины (фильтра), выступанию губ, цвету губ по их кайме;
 - зубы - величина, контур зубного ряда, дефекты зубов, наличие протезов, расстояние между зубами;
 - подбородок - по ширине, профиль по положению, контур (по геометрическим фигурам);
 - ушные раковины - по относительной величине, положению по вертикали, степени и характеру оттопыренности, по форме (контуру); частные элементы ушной раковины - завиток по ширине, противозавиток - по положению, козелок - по величине и форме, межкозелковая выемка - по ширине, бугорки - по положению на завитке, свободный край мочки - по контуру, по виду, по положению относительно щеки, верхнезадняя часть завитка - по наличию, форме и местоположению бугорков и утолщений;
 - волосяной покров на лице - усы, борода, бакенбарды (по цвету и тону), величина, форма, ширина, фасон;
 - кожа - общий тон и цвет, вид поверхности, состояние и отдельные элементы кожного покрова, татуировка - вид, рисунок, подпись, месторасположение, цвет, размер, структура;
 - шея - по толщине, длине, степени выраженности и расположению складок кожи на шее, степень выступания и выраженности кадыка или «адамова яблока»;
 - плечи - относительная величина, форма, положение, степень симметрии;
 - грудь - форма груди, ее ширина (у женщин размер);

- спина - форма спины и ее положение, наличие, форма, положение и величина горба;

- руки - величина, форма относительно длины пальцев, толщина, величина ногтей и их форма, степень выраженности и конфигурация вен на руках; особенности рук - отсутствие и искривление пальцев и их частей, аномалии ногтей;

- ноги - изучаются по величине, размерам стопы, форме, положению стоп, особенностям;

г) *биологические* (экскреционные) - результаты исследования выделения

организма человека;

д) *функциональные*:

- привычная поза - осанка (положение головы, груди, плеч) - военная осанка, сутулая, прямая;

- походка - быстрая медленная, пружинистая, шаркающая, враскачку, семенящая, подпрыгивающая;

- мимика - это выражение лица (эмоциональное состояние) - удивленное лицо, хмурое, веселое и т. д.;

- артикуляция - каждому звуку речи соответствует определенное движение губ, наблюдается сильная и малая выраженность;

- жестикуляция - движения рук и плеч (живая, энергичная, отсутствует);

- бытовые привычки - это движения рук, головы, ног при каких-либо бытовых действиях человека;

- специальные навыки (умения) - это привычные движения при выполнении определенных действий, выработанные в процессе профессиональной или иной деятельности;

- речь - вид (литературная и нелитературная); стиль - канцелярский, бытовой; словарный запас - богатый, бедный, средний; темп речи - равномерный, прерывистый, переменный; форма изложения - краткая длинная, ясная, путаная, простая и сложная; диалект, акцент, патология речи;

- голос - тип голоса (низкий, средний, высокий), тембр голоса (резкий, мягкий, дрожащий, лирический, звонкий, теплый), громкость голоса (громкий, средний, тихий);

е) *психофизиологические* (психологический портрет) - это совокупность устойчивых индивидуальных особенностей психического состояния, базирующихся на психической конституции человека. Их следует различать:

- темперамент - эмоциональный (тревожный), пластичный (легкий, гармоничный, динамический (деятельный), лабильный (скользящий), статичный (ровный), инертный (солидный) и сенситивный (чувствительный);

- характер - истероидный (взрывной), импульсивный (деятельный), маневренный (ловкий), комфортный (податливый), корректный (вежливый), критичный (разборчивый), сентиментальный (чувствительный);

- поведение (стиль поведения) - выразительный (экспрессивный), вызывающий (демонстративный), изворотливый (манипуляционный), соглашательский (компромиссный), тактичный (деликатный), депрессивный (подавленный);

ж) *профессиональные* - указывающие на профессию или род занятий:

- внешние профессиональные признаки - расположенные на поверхности кожного покрова тела человека или на его отдельных частях (ушной раковине, под ногтями, в волосяном покрове, в носоглотке и т. д.);

- внутренние профессиональные признаки - обнаруживаемые на внутренних органах тела человека; они обнаруживаются, как правило, при секционном исследовании тела;

и) *особые признаки и свойства* (врожденные и приобретенные отклонения (аномалия) от нормы признаков и элементов внешности);

к) *броские приметы* (анатомические и функциональные доминирующие, наиболее характерные).

2. *Сопутствующие признаки и свойства* (отделимы (заменяемы) от тела человека):

а) *постоянно носимые* - одежда, обувь, головной убор;

б) *временно носимые* - украшения, мелкие носильные вещи, а также предметы, используемые для оформления внешнего облика (или части этих вещей, предметов);

в) *особые признаки и свойства*;

г) *броские приметы* (необычный фасон предмета одежды и т.п.).

3.3 Правила описания признаков внешности при изготовлении субъективных портретов

Правила описания признаков внешности, проводя криминалистические портретные экспертизы или исследования, а также при составлении субъективных портретов, изучают и описывают выявленные идентификационные признаки внешности по правилам "словесного портрета". Это исключает различное толкование того или иного признака, упорядочивает все описание в определенную систему, позволяет не упустить исследование какого-либо признака. Правила требуют фиксировать выявленные элементы внешности и их признаки:

В полном объеме. Полнота описания — это подробное фиксирование всех отобразившихся на исследуемых объектах признаков внешности: общефизических, функциональных, анатомических, сопутствующих. Так как на экспертизу, в основном, поступают погрудные изображения исследуемых лиц, указанное правило особенно тщательно соблюдается при описании анатомических признаков лица человека.

С обязательным выделением особенностей. Идентификационное криминалистическое исследование внешнего облика человека по его отображениям не может проводиться без выделения и фиксирования крайне отклоняющихся от норм признаков внешности, мелких элементов, различных аномалий, уродств, особых элементов внешности (родинки, бородавок), заметных следов операций и травм, признаков татуировок и т. п.

В установленной последовательности. Так, при описании результатов предварительного исследования эксперта в заключении сначала фиксируются общефизические признаки (пола, возраста, антропологического типа и т. п.), затем — функциональные признаки (мимики лица, позы, осанки и т. п.) и, наконец, — сопутствующие признаки (одежды и других носильных вещей); при описании раздельного исследования — анатомические признаки. Как правило, указанные признаки фиксируются в специальных таблицах-разработках.

Принцип последовательности предполагает также описывать элементы внешнего облика человека сверху вниз, от общего к частному. Например, в таблице-разработке признаков внешности сначала фиксируют фигуру в целом, голову, волосы, лицо, затем — элементы лица в такой последовательности: лоб, брови, глаза, нос, скулы, щеки, рот, верхняя губа, носогубный фильтр, нижняя губа, подбородок, углы нижней челюсти, ушные раковины. После этого — шею, плечи, грудь, живот, спину, таз, конечности.

Кроме того, каждый анатомический элемент изучают в определенном порядке: сначала по наличию, количеству, величине (размеру), густоте, затем — по форме, контуру, положению, степени выраженности, цвету (тону) и, наконец, обязательно выделяют особенности исследуемого элемента. (Более подробно указанные характеристики изложены в следующей лекции).

С использованием специальной терминологии. Это правило обеспечивает единообразие описаний и толкований элементов внешности и их признаков.

Отображения внешнего облика человека, используемые в практике раскрытия и расследования преступлений, принято делить на субъективные и объективные.

Субъективные отображения возникают в результате непосредственного зрительного восприятия (наблюдения) человека или его останков другим лицом. Нередко наблюдение впоследствии дополняется воспроизведением возникшего мысленного образа в материально фиксированном виде (описание, рисунок).

К субъективным отображениям относятся:

- мысленный образ;
- описание;
- субъективный портрет.

Мысленный образ может использоваться непосредственно (при опознании нападавшего потерпевшим) и опосредованно, когда он материализуется в виде субъективных отображений (описания, изготовления субъективного портрета).

Иногда по описанию трудно воссоздать внешний облик устанавливаемого лица. В таких случаях целесообразно изготовить субъективный портрет.

Субъективный портрет может быть изготовлен самим носителем мысленного образа или по его показаниям другими лицами (оперативными работниками, следователями, специалистами). Однако необходимо помнить, что субъективное отображение дает только приблизительное, похожее представление о внешности.

Современной криминалистической практике известны четыре основных вида субъективных портретов:

- 1) рисованный;
- 2) композиционно-рисованный (составленный из типизированных комплектов рисунков);
- 3) композиционно-фотографический (изготовленный из фрагментов фотоснимков различных лиц);
- 4) комплексный, или «живой».

Название последнего вида субъективного портрета связано с особой методикой его изготовления: по показаниям очевидцев гримируется похожий на разыскиваемого человек, который затем фотографируется или снимается на видеопленку.

Для изготовления субъективных портретов применяются различные технические средства. При получении композиционно-фотографических портретов в современной практике наиболее часто используют полипроекторы. Композиционно-рисованные портреты получают с помощью устройств, в основу которых положен принцип «Айдентикит»: ИКР-2 (идентификационный комплект рисунков) и его модификация – «Портрет». Для изготовления субъективных портретов все чаще используются и компьютерные системы («Фоторобот», «Портрет»). Вне зависимости от вида субъективного портрета и применяемых технических средств весь процесс их изготовления складывается из трех этапов: подготовительного, собственно изготовления и оформления.

В рамках подготовительного этапа изучаются личностные характеристики очевидца, условия восприятия, создаются по возможности комфортные условия для работы, фиксируется произвольное описание внешности разыскиваемого, осуществляется техническая подготовка к изготовлению.

Этап собственно изготовления субъективного портрета складывается из подготовки первоначального варианта портрета, уточнения и «доводки» его деталей, получения второго варианта портрета и, наконец, утверждения его очевидцем.

На заключительном, оформительском, этапе производится фиксация действий по изготовлению портрета: составляется справка с приложением к ней фототаблицы, на которой помещаются фотоснимки промежуточного и окончательного вариантов портрета. Справка подписывается всеми участниками работы.

Значение субъективных портретов велико, поскольку они позволяют составить целостное представление о внешнем облике человека и по сути дела заменяют фотоснимки.

Объективные отображения – это фотоснимки, особенно цветные, которые передают внешний облик человека с достаточной точностью и полнотой, видеоизображения, рентгеновские снимки, посмертные маски и т.д.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Таким образом, в процессе собирания личностной информации к исследованию и использованию может привлекаться любая совокупность свойств и признаков личности. Однако в каждом частном случае собирания с учетом его конкретных целей совокупность выявленных свойств и признаков личности может быть использована для выявления необходимых отношений, достаточных для ее индивидуализации или диагностики. Это является необходимым условием для достоверного установления связи личности во всей совокупности ее свойств и признаков с событием преступления. В связи с этим важнейшим представляется вопрос о так называемом идентификационном поле, включающем свойства и признаки, непосредственно привлекаемые для установления определенного человека, совокупности которых достаточно для установления его в целом.

Литература:

Нормативные акты:

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан с изменениями и дополнениями на 2022г.
2. Уголовный кодекс Республики Казахстан с изменениями и дополнениями на 2022г.

Основная литература:

1. Криминалистика. - М., 2007.
2. Криминалистика: Учебник. Под ред. Б.М. Нургалиева. Караганда.2009.
3. Криминалистика учебник Авторы: под ред. А.Ф. Волынского, В.П. Лаврова. Издательство: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2012 год.
4. Введение в судебную экспертизу: учебное пособие Автор: Майлис Н.П. Издательство: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2012 г.
5. Аубакиров А.Ф, Коваленко С. Криминалистическая цифровая фотография. Учебное пособие Алматы ВШП Адилет, 2003г.
6. Зинин, А.М. Криминалистическая фотопортретная экспертиза: учеб. пособие / А.М. Зинин, Л.З. Кирсанова; под ред. В.А. Снеткова, З.И. Кирсанова. – М.: ВНКЦ МВД СССР, 1991.
7. Зинин, А.М. Руководство по портретной экспертизе: учеб. пособие / А.М. Зинин. – М.: ЕКСМО, 2006.
8. Криминалистическое описание внешности человека: учеб. пособие / В.А. Снетков [и др.]; под ред. В.А. Снеткова. – М.: Щит-М, 1999.
9. Портретная экспертиза: учеб.-практ. пособие / под ред. А.М. Зинина. – М.: Издательство «Экзамен», 2004.
10. Снетков, В.А. Габитоскопия: учебник / В.А. Снетков. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1979.
11. Криминалистическая экспертиза: курс лекций. Вып. 4: Портретная экспертиза / Т.Г. Шаова [и др.]; под ред. Б.П. Смагоринского. – Волгоград: Волгогр. юрид. ин-т МВД России, 1997.

Дополнительная:

1. Криминалистика: учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская; под ред. Р. С. Белкина. – М.: НОРМА, 2011г.
2. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: учебник – 3-е изд., перераб. И доп. – М.: Норма, 2008.
3. Россинская Е.Р., «Криминалистика» учебник для вузов: Москва-2009г.
4. Порубов Н. И., Грамович Г. И., Порубов А. Н. Криминалистика. Высшая школа (Минск) - 2007.
12. Криминалистика. - М., 2007.
13. Криминалистика: Учебник. Под ред. Б.М. Нургалиева. Караганда.2009.
14. Криминалистика учебник Авторы: под ред. А.Ф. Волынского, В.П. Лаврова. Издательство: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2012 год.

15. Введение в судебную экспертизу: учебное пособие Автор: Майлис Н.П. Издательство: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2012 г.
 16. Аубакиров А.Ф., Коваленко С. Криминалистическая цифровая фотография. Учебное пособие Алматы ВШП Адилет, 2003г.
 17. Зинин, А.М. Криминалистическая фотопортретная экспертиза: учеб. пособие / А.М. Зинин, Л.З. Кирсанова; под ред. В.А. Снеткова, З.И. Кирсанова. – М.: ВНКЦ МВД СССР, 1991.
 18. Зинин, А.М. Руководство по портретной экспертизе: учеб. пособие / А.М. Зинин. – М.: ЕКСМО, 2006.
 19. Криминалистическое описание внешности человека: учеб. пособие / В.А. Снетков [и др.]; под ред. В.А. Снеткова. – М.: Щит-М, 1999.
 20. Портретная экспертиза: учеб.-практ. пособие / под ред. А.М. Зинина. – М.: Издательство «Экзамен», 2004.
 21. Снетков, В.А. Габитоскопия: учебник / В.А. Снетков. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1979.
 22. Криминалистическая экспертиза: курс лекций. Вып. 4: Портретная экспертиза / Т.Г. Шаова [и др.]; под ред. Б.П. Смагоринского. – Волгоград: Волгогр. юрид. ин-т МВД России, 1997.
- Дополнительная:
5. Криминалистика: учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская; под ред. Р. С. Белкина. – М.: НОРМА, 2011г.
 6. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: учебник – 3-е изд., перераб. И доп. – М.: Норма, 2008.
 7. Россинская Е.Р., «Криминалистика» учебник для вузов: Москва-2009г.
 8. Порубов Н. И., Грамович Г. И., Порубов А. Н. Криминалистика. Высшая школа (Минск) - 2007.
 23. Криминалистика учебник Авторы: под ред. А.Ф. Волынского, В.П. Лаврова. Издательство: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2012 год.
 24. Введение в судебную экспертизу: учебное пособие Автор: Майлис Н.П. Издательство: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2012 г.
 25. Аубакиров А.Ф., Коваленко С. Криминалистическая цифровая фотография. Учебное пособие Алматы ВШП Адилет, 2003г.
 26. Зинин, А.М. Криминалистическая фотопортретная экспертиза: учеб. пособие / А.М. Зинин, Л.З. Кирсанова; под ред. В.А. Снеткова, З.И. Кирсанова. – М.: ВНКЦ МВД СССР, 1991.
 27. Зинин, А.М. Руководство по портретной экспертизе: учеб. пособие / А.М. Зинин. – М.: ЕКСМО, 2006.
 28. Криминалистическое описание внешности человека: учеб. пособие / В.А. Снетков [и др.]; под ред. В.А. Снеткова. – М.: Щит-М, 1999.
 29. Портретная экспертиза: учеб.-практ. пособие / под ред. А.М. Зинина. – М.: Издательство «Экзамен», 2004.
 30. Снетков, В.А. Габитоскопия: учебник / В.А. Снетков. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1979.

31. Криминалистическая экспертиза: курс лекций. Вып. 4: Портретная экспертиза / Т.Г. Шаова [и др.]; под ред. Б.П. Смагоринского. – Волгоград: Волгогр. юрид. ин-т МВД России, 1997.

Дополнительная:

9. Криминалистика: учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская; под ред. Р. С. Белкина. – М.: НОРМА, 2011г.

10. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: учебник – 3-е изд., перераб. И доп. – М.: Норма, 2008.

11. Россинская Е.Р., «Криминалистика» учебник для вузов: Москва-2009г.

12. Порубов Н. И., Грамович Г. И., Порубов А. Н. Криминалистика. Высшая школа (Минск) - 2007.

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	3
I ТҰЛҒАНЫ СЫРТҚЫ БЕЛГІЛЕРІ БОЙЫНША ИДЕНТИФИКАЦИЯЛАУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ	4
1.1 Тұлғаны сыртқы белгілерімен теңестірудің қысқаша тарихы	4
1.2 Адамды сыртқы құрылымы тұлғаны сыртқы белгілері көмегімен идентификациялау.....	6
1.3 Адам сырт келбеті туралы криминалистикалық оқулар және криминалистикалық портреттік зерттеудің пәні, объектілері және міндеттері ...	8
II КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ ГАБИТОСКОПИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗУ ӘДІСТЕМЕСІ	10
2.1 Криминалистикалық портреттік зерттеуді тағайындау	11
2.2 Криминалистикалық портреттік зерттеуді жүргізудің әдістемесі	13
III СУБЪЕКТИВТІ ПОРТРЕТТІ ДАЙЫНДАУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ	23
3.1 Адамның сыртқы белгілері және элементтерінің түсінігі	23
3.2 Сыртқы белгілері және элементтерінің жіктемесі.....	25
3.3 Субъективті портретті дайындау кезінде сыртқы белгілерді сипаттаудың ережесі	30
Қорытынды	34
Пайдаланылған әдебиет.....	35
1 Основы идентификации личности по признакам внешности	36
1.1 Краткий очерк истории отождествления личности по признакам внешности	36
1.2 Идентификация личности по признакам внешности, свойства внешности человека	42
1.3 Понятие, система, задачи, виды и правовые основания судебной	44
2 Методика проведения криминалистических габитоскопических исследований.....	48
2.1 Назначение криминалистического портретного исследования	49
2.2 Методика проведения криминалистического портретного исследования.....	51
3 Методика изготовления субъективных портретов	63
3.1 Понятие элементов и признаков внешности человека.....	63
3.2 Классификация элементов и признаков внешности.....	65
3.3 Правила описания признаков внешности при изготовлении субъективных портретов	71
Литература:	75
МАЗМҰНЫ.....	78

ПОРТРЕТТІК ИДЕНТИФИКАЦИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ
Оқу құралы
ПОРТРЕТНОЕ ИДЕНТИФИКАЦИОННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ
Учебное пособие

Формат 60x84¹/₈. Печать офсетная.
Бумага офсетная. Усл. печ. л. 33.

Формат 60x84¹/₈. Офсеттік басылым.
Офсеттік қағаз. Шарты баспа табак 33.

Кафедра криминалистики
Карагандинской академии МВД РК им. Б. Бейсенова

Қараганды 2015